

Dr. Timcsák A. Géza

Kaukázusi napló 1959

Jegyzetekkel ellátta és a szerző életrajzát írta:
Dr. Timcsák Géza

Szerkesztette:
Tóthmátyás Istvánné Hollóházy Ildikó
06-20-3479158
tmihil@t-online.hu

Előszó

Kedves Olvasóim, drága Unokáim!

Ugye, milyen nagyszerű élmény felliftezni a Lawienensteinra vagy a Zugspitzére, és onnan gyönyörködni a kilátásban? A hó és jég szikrázását csodálni a sötétkék ég alatt? Ugye, nem is kell érte olyan sokat dolgozni, főleg, ha az utazás lehetőségét is ajándékba kaptátok!

Nem így volt 50 éve.

A II. világháború után olyan bezártságban éltünk, hogy a szomszédos „baráti” országokba is csak rokon meghívólevéllel lehetett egyéni útlevelet kapni. Nyugat-Európába meg gyakorlatilag sehogy. A felvidékieknek (csehszlovákiaknak) ott volt a Magas Tátra, a Kárpátok egyetlen alpesi jellegű hegysége, de annál magasabbra egyénileg ők sem mehettek.

Csoportos utazásokat ugyan szerveztek. Szervezett magyar hegymászók szigorúan cserealapon eljutottak a Magas Tátrába, ha akadt csehszlovák hegymászó csoport, aki Magyarországra akart jönni (hegyet mászni?). Gondolhatjátok, hogy nem volt könnyű bejutni ilyen csapatba.

A leggyakorlottabb szervezett csehszlovákiai hegymászók messzebbre eljutottak, persze csak keletre, a volt Szovjetunióba, a Kaukázusba.

Egyikük – nagybátyám - magyarul írta meg élménybeszámolóját. Ezt tartjátok a kezetekben. Lenyűgöző olvasmány, igazi extrém-sport-story.

Talán azt is megértitek belőle, miért választják ma is egyesek a kötelet és a hágóvasat a kényelmes lift helyett.

Fogadjátok szeretettel

Budapest, 2010. február 14.

(a szerző születésének centenáriuma évében)

Hollóházy Ildikó, Ildi mami

A szerkesztő megjegyzése:

Hitelesség kedvéért néhány – főként idegen eredetű – szónál meghagytam az eredeti írásmódot, pl. madrac, vaggon, autobusz stb.

Kaukázusi napló

1959

Július 9.:

Este jön a sürgöny, hogy 5 résztvevőnek nem engedélyezték a kiutazást, ha akarok, mehetek. Én ti. csak mint póttag¹ voltam benevezve az expedícióba. Rögtön sürgönyözök Prágába, hogy megyek.

Július 10-13.:

Az utolsó előkészületek, bár majdnem minden elő volt már készítve minden eshetőségre.

Július 14.:

Dél előtt még hivatalban vagyok, mert a szabadságom csak holnap kezdődik. Du. 14 órakor indulás. Feleségem és édesanyám kikísérnek. Beszállok a Prágából Moszkvába menő vonatba, ahol a többi résztvevőt is megtalálom. Ismerkedünk. Így gyorsan eltelik az idő Čierna n/T.-ig, a csehszlovák határállomásig. Útlevelem és vámvizsgálat simán megy. Mikor a fináncok az óriási expedíciós hátizsákjainkat meglátják, csak kétségbeesett és lemondó kézmozdulattal legyintenek. Minden rendben van, átszállhatunk az orosz kocsiba. Rögtön helyjegyeket kapunk, elhelyezkedünk, kényelembe tesszük magunkat. Ui. az orosz kocsik nem olyanok, mint a mieink, minden kocsiban 10 fülke, minden fülkében 4 hely, és pedig fekvőhely - kettő egymás felett - van. Igazán kényelmes kocsik, nagyon rendesek, tiszták. A nagy hátizsákok részére is elegendő hely van. Meg vagyunk elégedve. Az orosz kalauz - minden kocsiban kettő van belőlük - mindjárt hozza mindegyikünknek az ágyára való ágyneműt: 2 lepedőt, takarót, párnahuzatot, törülközőt és kis szappant. Madrac és párna van az ágyon állandóan. Az ágynemű tiszta, le is van plombálva, azt az utas szakítja le, amikor használatba veszi. Végre indulunk a Szovjetunióba, Csap felé.

Alig 10 perc múlva látjuk a csehszlovák és szovjet határjelző oszlopokat, még pár perc, és a Szovjetunióban vagyunk. Csapon állunk meg. Itt is útlevelem és vámvizsgálat, hasonló eredménnyel, mint a mi határállomásunkon. Csapon sokáig állunk, és nézzük a szovjet egyenruhákat. Találgatjuk, ez katona, ez rendőr, ez finánc, ez határőr, ez vámőr, nem biztos, persze, hogy helyesen találjuk-e el. Bámuljuk az óriási és szépen berendezett csapi állomást, amelyet a háború után az oroszok újraépítettek. 2 órával előreigazítjuk az óránkat, a kelet-európai - moszkvai - idő szerint. Ezután már ez az utóbbi idő szerint fogunk igazodni. Kb. este 9-kor indulunk tovább. Útirányunk: Munkács - Volóc - Lemberg - Tarnopol - Kiev.

Július 15.:

Elég jól alszom, Lemberg táján ébredek fel. Az ukrainai táj szalad el az ablakunk előtt. Én a felső ágyon fekszem és onnan, fekvé bámulom a vidéket. No,

¹ A szerző idősebb volt az expedíció tagjainál, 49. életévében járt.

nem sok bámulni való van rajta. Sík, vagy enyhén hullámos vidék, erdőcsíkok, kukorica, napraforgó, búza stb. stb. Itt ott világháborús lövészárkok begyepesedett maradványai. Kifáraszt az egyhangú vidék, délelőtt is, délután is alszom egyet az ágyamon. Du. 3/4 7-kor érkezünk meg *Kiev*be. Óriási állomásépület, halljában a kassai állomás csakumpakk elférne. A perrónon már vár minket a kirendelt idegenvezető-tolmácsunk, egy helyes fiatal leány, aki kifogástalanul beszél csehül. A kievi "Inturist" egy kis autóbusszal vár minket, bár reménytelennek látszik, hogy abba óriási hátizsákjainkkal és alpesi felszerelésünkkel beleférjünk, mégis valahogy besajtoljuk magunkat. 23-an vagyunk. A *Tarasz Sevcenko* bulvár 32. szám alatti diákinternátusban kapunk szállást. Miután elhelyezkedtünk, autobusszal egy étterembe visznek, ahol vacsorázunk. Utána - még világos van - megyünk várost nézni. A kieviek méltán büszkék rá, a háborúban a földdel lett egyenlővé téve, s most gyönyörűen újjáépítve. 8-9 emeletes paloták fantáziadúsan megszerkesztve, sehol sem egyhangú. Ha Kievet Budapesttel hasonlítjuk össze, képzeljük el, mintha a város Buda szintjén feküdne. A *Krescsatiktól* alig 10 percnnyire van egy szép kilátó - mintha csak a Gellérthegyen állna az ember, ahonnan gyönyörű a lelátás - az alattunk lévő Dnyeperkanyarra. Annak a partján azonban lakóház csak kevés van, többnyire csak kikötők és raktárak, a szemben lévő parton pedig a kievi strand. Beesteledik, a *Krescsatikon* élvezzük még a neonfényeket, egyesek közülünk még a kievi éjjeli életet mennek tanulmányozni, mi többiek pedig megyünk "haza" aludni.

Július 16.:

Az étteremben reggelizünk, ahol nagyon szép. Pokoli trópusi hőség van, ezért úgy döntünk, hogy nem nézzük meg a tervbe vett kievi gazdasági kiállítást, hanem megyünk a strandra fürödni. A strand pompás, kb. 2-3 km-es szakaszon finom homok van egészen mélyen a folyóban, ameddig csak el nem veszíti az ember a talajt a lába alól. Itt vannak a kabinok minden tartozékukkal együtt. Mi azonban csak a szabad természet ölen vetkőzünk le, és fürdünk. Nézzük az intenzív hajóforgalmat, vontatógőzösöket, személyszállító hajókat, és a száguldozó motorcsónakokat. Rengeteg ember van a strandon, csak úgy feketélik tőlük a homok. Kb. fél 11 tájon elegem van a fürdésből, titokban meglepek a társaságtól, felmegyek a városba, fényképezem a *Krescsatiktól*, a "Gellérthegyi" kilátót, az elegáns hidat, mely a *Dnyeper* két partját összeköti, amit tegnap a késői óra miatt nem tudtam lefényképezni. Majd gyorsan visszatérek a strandra. Onnét ismét autobusszal megyünk ebédelni. Ebéd után a kievi volt katedrális nézzük meg, az ún. "Szabor"-t, amely ma múzeum. NB: van Kievek egy másik, újabb, nagyon szép katedrálisa is, amelyben normális pravoszláv istentiszteletet tartanak. Majd a *Lavra kolostort* nézzük meg. Ez is gyönyörű, aranyozott hagymakupolás tornyokkal, várfallal körülkerítve, akár csak a Kreml. Ez is csak múzeum. Majd megyünk a szállásunkra, összepakolunk, és az autobus kivisz az állomásra, ahol este 3/4 7-kor indulunk tovább, a *Kaukázus* felé. Ugyanolyan távolsági gyorsvonati kocs, mint amilyet fentebb leírtam, hasonló körülmények között. A csehszlovák expedícióból csak 3-an vagyunk a fülkében, úgy adódott, hogy egy katonát raktak be ugyanabba a fülkébe. Először kölcsönös bizalmatlansággal nézegettük egymást, de csakhamar megbarátkoztunk. Egy szibériai fiú volt, aki sok érdekeset mesélt nekünk. Elég jól

megértettük egymást. A hőség pokoli, a vagon folyosóján lévő termométer tanúsága szerint a kocsi belsejében a hőmérséklet 34 fok Celsius. Így csak tréningnadrágcskában, többnyire ing nélkül lézengünk. Isszuk a vizet és egyéb folyadékokat, ahogy csak lehet. Az orosz vagonok mindegyikében van egy hatalmas vízzetartály, ahonnan tetszésszerű mennyiségben lehet vizet szedni a kulacsba, és minden vagonban van egy kisebb fürdőkályhára emlékeztető szamovár, ahonnan a kalauz este és reggel teát csapol, és hordja szét az utasoknak. Hihetetlenül olcsó, cukorral együtt egy pohár 35 kopejka, ami kb. 50 csehszlovák fillérnek felel meg. Majdnem minden gyorsvonati állomáson van az ún. kipjatók, ahol tetszés szerint lehet forró vagy hideg vizet folytatni a falban lévő csapokból. A nagyobb ukrain állomásokon a közeli kolhozok asszonyai gyümölcsöt árulnak, amit az utasok szívesen vesznek, Ez is nagyon olcsó. Az orosz vonatok a gyorsvonati állomásokon ti. nem 1-2 percet, hanem 10-15-30 percet is állnak, úgy, hogy van idő arra, hogy az utasok leszálljanak, és enni-innivalót szerezzenek be. Persze, tekintetbe kell venni, hogy az egyes állomások nem félóránként, hanem kb. másfél-két órára vannak egymástól. Ugyancsak tekintetbe kell venni, hogy a Szovjetunióban való utazás nem 1-2 órát vagy fél napot, hanem pl. Kievből a Kaukázusba másfél napot és két éjjelt, a Moszkva-Vlagyivosztok távolság pedig kb. 12 napot és ugyanennyi éjjelt vesz igénybe. A távolságok óriásiak. Tehát az utas alig bírná ki az utat anélkül, hogy a vagonban a teljes kényelme, s a nagyobb állomásokon egy kis kiszállási lehetősége ne lenne meg. Persze, minden gyorsvonaton van étkezőkocsi is, de ez drágább. Minthogy zsebpénzünk csak 300 Rubel, és én még mindenfélét akarok vásárolni, spórolok vele, és nem megyek az étkezőbe. Hamar beesteledik és lefekszünk.

Július 17.:

Arra ébredek, hogy a katona szívélyesen búcsúzik tőlünk, már kiszállni készül, mindjárt *Dnyepetrovszk*-be érünk. Majd átmegyünk a *Dnyeper* hídján. Itt a *Dnyeper* óriási, majd kétszer olyan széles, mint a Duna Pesten. A táj még unalmasabb, mint Ukrajna, itt már a vidék sík, mint az Alföld. A késő délutáni órákban érünk az *Azovi tenger*hez.

Mindenki az ablakokhoz tódul, és látni akarja a tengert. Azonban az ég borús, ködös, tenger nem látszik. Végre egyikünk rájön a valóságra, azt mondja: "Látjátok, ott az, ami nem látszik, az a tenger!" És tényleg, majdnem a felhőkkel összefolyik a tenger szürkés-kék sík felülete. Este 6 óra tájban érünk *Rosztov*-ba. Majd utazunk tovább, nemsokára besötétedik és lefekszünk.

Július 18.:

Mikor felébredünk, kellemes változatossággént nem messze már a *Kaukázus* előhegyei integetnek. Ez mindenkit jó hangulatra derít, mert a sok alföldet már igen untuk. *Mineralnye Vody* állomáson megbámuljuk a művészen megépített gyönyörű állomásépületet. Most már benne vagyunk a *Kaukázus* fürdőhely-övezetében. Innen már villamos mozdony húz minket tovább, jelentős emelkedéssel, *Pjatyigorsk*-ba, ahova kb. reggel 7-kor érkezünk. Itt is várt az ottani Turiszticka Báza - röviden Turbáza - vezetője, egy kedélyes, kövér néni. Kiszállunk, ismét belesajtoljuk

magunkat egy kis autobuszba, csomagostul, és megyünk a Turbázára. Annak vezetője azt mondta, hogy a fürdő elő van készítve, fürödjünk meg, utána kapjuk a reggelit. Mi azonban, tudva, hogy innen még 5 órai autobuszt vár minket, a fürdőről lemondunk, azzal, hogy majd *Adyl-Szú*-ban fogunk fürdeni. A Turbáza vezetője igen furcsán nézett ránk, biztos gondolta, hogy piszkos barbárok vagyunk, de belenyugodott. Majd bőséges reggeli után két kis autobusz vitt minket tovább a *Kaukázus* szívébe, *Adyl-Szú*-ba. *Pjatyigorszk*-ból először pompás aszfaltúton robogtunk óriási sebességgel. Kb. egy órai út után az autobusz elkanyarodott egy vacak kis mezei útra - ez rövidítés volt -, s nemsokára a *Bakszan* folyó völgyében voltunk. Itt balchárok laknak (ez egy kaukázusi néptörzs neve). Itt láttam először szamarat kocsiba fogva és felnyergelve lovaglás céljára, nagyon kedves kis számárcsikók is mutatkoztak a falvakban. Mindig a *Bakszan* folyó mentén haladtunk változó minőségű utakon. A *Bakszan* itt hatalmas folyó, olyan, mint a Vág Kralován mellett. Előbb csak dombhátak között haladtunk, majd mindinkább magas hegyfalak közé kerülünk. Nemsokára óriási, fűvel fedett hegyek között utazunk, melyek szédítő homokkő falakkal szakadnak le a völgybe. Magasságuk legalább 2000 m-re becsülhető. Olyanszerű völgy, mint az Interlaken (Svájc) melletti Leuterbrunneni völgy, csak nagyobb kiadásban². Déltájon egy igen rendes bányavároshoz érünk, magasan a város felett, talán 2500-3000 m magasságban vannak a bányák, ahova kötélpálya visz. A *Bakszan* folyó mind vadabb és meredekebb, csupa katarakta, óriási, háznagyságú sziklatömbökön esik le, az ember hallja, ahogy a hullámok nagy tömböket görgetnek. Csak hallja, nem látja, mert a vize zavaros, olyan, mint a piszkos tej. Ez kis csalódás a tátrai kristálytisza hegyi patakok után. Majdnem 5 órát utazunk a *Kaukázus* előhegyei között, a gleccsereket nem látjuk, mert a csúcsok be vannak borulva. Az *Elbrusz* nevű falucska táján bejutunk a *Kaukázus* északi oldalának erdőövezetébe. De nem a nálunk megszokott jegenye- és lucfenyők nőnek itt, hanem az ún. olasz fenyők, nem tudom, mi ezeknek a helyes magyar neve. Németül "Kiefer"-nek hívják, vöröses törzse van, amely nem teljesen szimmetrikusan, hanem lombos fához hasonlóan ágazik el. Hosszú tűi vannak, mindig 2-2 egy tokocskában. Ezek szárazabb klímát is kibírnak, míg a nálunk szokásos fenyőknek sok nedvesség kell. A *Kaukázus* északi oldala pedig száraz. A nedvesség ugyanis ide a *Fekete tenger* felől jön, azt azonban a *Kaukázus* főgerince feltartja. Így az északi oldal meglehetősen (aránylag) száraz, és kevésbé termékeny. Itt többnyire csak legelők vannak, csak itt-ott van egy kis krumpliföld. Végre du. 3 óra tájon átmegyünk a *Bakszan* hídján és nemsokára az *Adyl-Szú* hegymászótábor kapuján áthaladva a tábor főépülete előtt leszállunk. Ez egy emeletes szép épület, mi mint külföldiek ott kapunk szállást, 4 ágyas szobákban. Ebben az épületben van a konyha, étterem, ülésterem a sok kaukázusi képpel és térképekkel, valamint az olvasóterem a pianínóval. Ugyancsak itt vannak a vendégszobák. Azonkívül a fenyők között vannak a raktárak, WC, mosdó-tusoló helyiségek és vagy 50 nagy sátor. Az egész körül van kerítve. Közben teljesen kiderült és a főépület mellett állva egyszer csak megpillantom a *Kaukázus* 4000 m-nél is magasabb, gleccserfödte

² A szerző a két világháború között járt az Alpokban turista- és hegymászként. Akkoriban a fényképek helyett akvarelleken rögzítette az élményeit.

csúcsait. Mikor ezt az ember először látja, ez oly grandiózus, lélekbemarkoló látvány, hogy az ember a gyönyörűségtől legszívesebben üvöltene.

Olyan kétségbeejtően, reménytelenül és valószínűtlenül magasak ezek a csúcsok, hogy irtó picikének érzem magam, és erősen kételkedem, hogy én oda feljuthassak. *Adyl-Szu* tengerszint feletti magassága 1800 m, tehát a környező csúcsokig kb. 2400 magasságkülönbséget kellene legyőzni. Szörnyű!

Donguz Orun és Nakra Tau

Július 19.:

Kezdődnek az előkészületek a holnapi túrára. 2 csoport lesz, az egyikben a legjobb hegymászóink vannak, az ifjú gárda, kb. 8-an. Én a másik csoportban vagyok (természetesen). A fiatalok, akik már tavaly voltak itt, vagy az Alpokban, mindjárt nehezebb túrára mennek, mi könnyebbre, orosz klasszifikáció szerint 2/b nehézségi fokozattal. Ez a tátrai nehézségi fokozat szerint kb. III. A csoportvezetőknek a rendelkezésükre bocsátott túraleírások szerint (a Kaukázusban ti. olyan, könyvalakban kiadott kalauz, mint pl. a *Komarnyicky*-féle Tátra-kalauz, nincsen) pontos túratervet és túraleírást kell előre megírniok 2 példányban, térképvázlattal és fényképvázlattal ellátva. Ebből az egyik példány oroszul írva marad az *Adyl-Szúi* táborparancsnoknál, a másik, szlovákul írva pedig velünk jön, és aszerint mászunk. A csoportvezetők estig körmölik és rajzolják ezeket az ún. "marsruták"-at. Ezt a táborparancsnok és az instruktorok vezetője bírálja el, a "marsrutnája komisszia", és csak ha látják, hogy a leckénket tudjuk, akkor eresztenek el. A táborparancsnok engedélye nélkül túrára menni nem lehet. A mi csoportunkkal két orosz instruktor megy mint vezető, az egyik Zsénja (Jevzszenyij), a másik Tólya (Anatolij). Mind a kettő helyes fiatal hegymászó.

A marsruta megszerkesztése után jön az élelmiszeradagok és - akinek nincs - a szükséges hegymászó felszerelés felvételezése a raktárakból. Ti. a túra három napra van tervezve, erre az időre a tábor élelmezési létszámából kivesznek minket, és konzerveket, cukrot, teát, kolbászt, kenyeret, vaját, csokoládét stb. felvételezünk. Igazán nagyon bőségesen látnak el, nem kellene ennyi. Sátorokat is kapunk, hálózásunk sajátunk van.

Végre minden megvan és lefekhetünk.

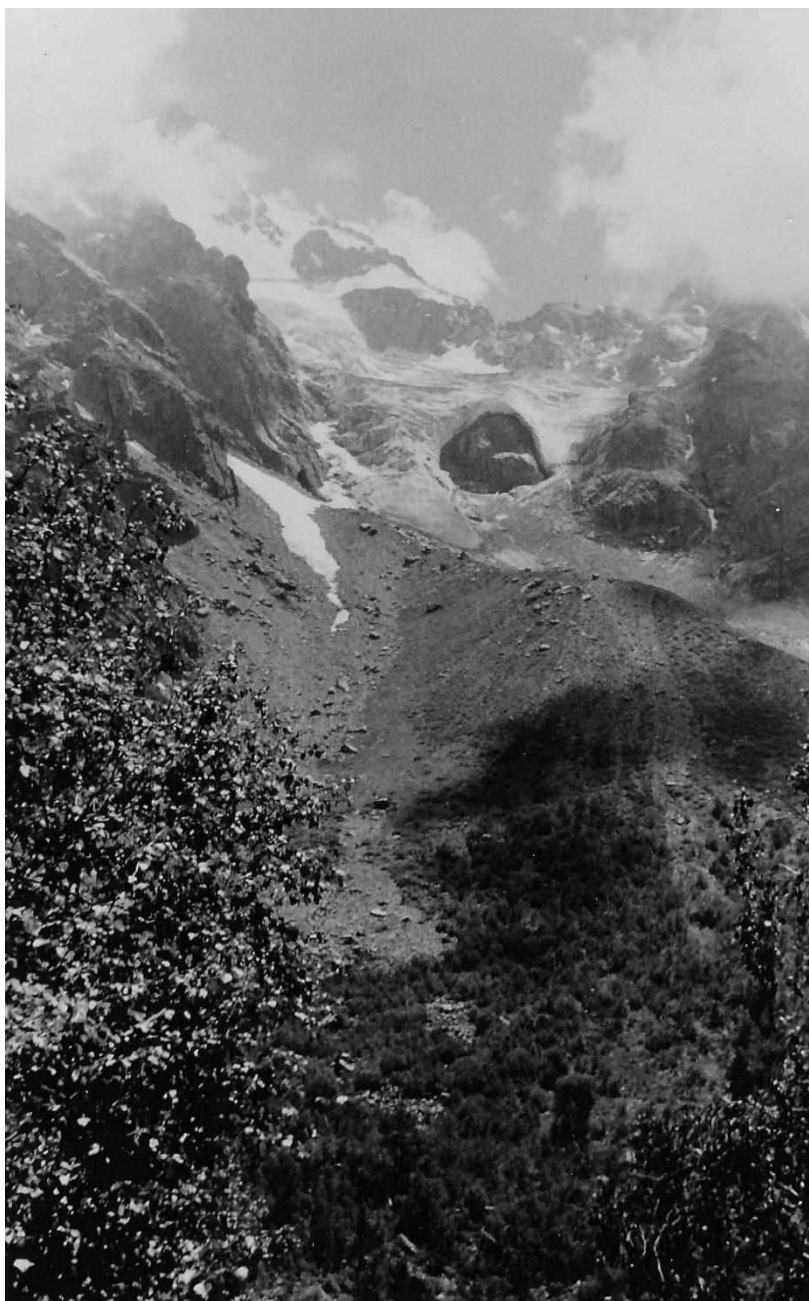
Alplager Adyl Szű

Július 20.:

Reggel 6-kor indulunk, kb. 15-en. Reggelit már nem kaptunk, azt majd útközben az egyik pihenőnél fogjuk megfőzni. Alaposan meg vagyunk pakkolva, 3 napi hideg élelem, hegymászó felszerelés, kötél, hágóvas, csákány, hálósák. 4 emberre egy sátor, mindegyikünk cipel vagy 20-25 kilót. Lassan taposunk felfelé az *Adyl-Szű* völgyében. Ez a *Bakszan* folyónak egy mellékfolyása. Sajnos, ennek is zavaros, tejszínű a vize, mint minden olyan itteni pataknak vagy folyónak, amely gleccserből fakad. Az *Adyl-Szű* hatalmas, óriási kataraktákat alkot, átgázolni rajta reménytelen feladat lenne. Felfele menet átmegyünk két feljebb fekvő állandó hegymászó tábor mellett, majd kb. 2000 m magasságban a patak másik partjára megyünk át. De nincs híd, csak kiálló sziklatömbökre fektetett egy szál deszka, majd egy széles törzsű fa.

Csiklandós, mert ha a nehéz hátizsákkal le találnék fordulni az *Adyl-Szú* patakba, onnan aligha húznak ki élve. A nehéz hátizsák pedig kellemetlen útitárs az ilyen egyensúlyozásnál. De szerencsésen átjutunk. A patak másik partján néhány sátorból álló orosz hegymászótábor áll. Mellettük mi is letelepedünk, és előkészületeket teszünk a reggeli megfőzéséhez. Amint ezt az orosz kollégák meglátták, azonnal odahozták nekünk a saját teájukat egy kb. 5 literes kondérban, hogy fogyasszuk el azt. Igazán, nagyon kedvesek. Mi pedig voltunk olyan piszkok, hogy azt a teát - igen finom volt - az utolsó cseppig kiszloptuk. De ha nem tesszük meg, talán megsértődtek volna.

Reggeli után hátizsákjainkat otthagytuk az említett táborhelyen. Irtó tetszik nekem, hogy az oroszok azt mondják, hogy a "rukszacsik"-okat itt hagyjuk, mintha azok valamilyen kicsi zsákocskák lennének, s nem ilyen behemót 25 kilós zsákok, amelyek a mi vállainkat nyomják. Első célunk a *Kaska-Tas* gleccser, amelynek az alsó széle kb. 2300 m magasságban van, tehát kb. 300 m-rel felettünk. Itt csak a jégen való haladást, mászást, lépcsővágást fogjuk gyakorolni, minthogy társaságunk legtöbb tagja még sosem volt gleccseren. Előbb a gleccser óriási oldalmorénáján haladunk, majd felkötjük hágóvasainkat, és rámegyünk a gleccserre. Még meredek, majdnem függőleges jégfalak megmászásába is belefogunk, lépcsővágás közepette. Sőt, a *Kaska-Tas* gleccser fenyegető szérakjai közé is elmerészkedünk. Itt ti. a gleccser komoly jégesést képez.

Kaska Tas gleccser

A gleccser ugyanis, akármilyen hihetetlenül is hangzik, nem áll, hanem mozog, folyton csúszik lefele. Alját többnyire meredek sziklateknő képezi, s ezen fekszik a néha több száz méter vastag jégtakaró. Sebessége persze csekély, egy nap alatt néhány centiméter, egy év alatt azonban megy 10-20-30 métert is, ahogy a glaciológusok megállapították. Mármint, ha a gleccser alját képező teknő pl. egy sziklalépcsőt képez, ott is lemegy a gleccser, azonban az ilyen lépcsőkön, vagy meredekebb helyeken, óriási és mély gleccserhasadékok barázdálják át. A legvadabb helyeken annyi a gleccserhasadék, és olyan mélyek, hogy az egész gleccser kisebb-nagyobb jégtornyokra bomlik fel. Ezek magassága általában 20-30 m körül mozog, de jóval magasabb is. Ez a gleccserek legnagyobb veszélye. Ti. ezek a tornyok, alpesi műszóval "szérak"-ok (francia szó: sérac) a meredek talapzaton addig-addig

csúsznak le, míg egyszer csak ledőlnek, összezúzódnak és pusztító jéglavina alakjában zúdulnak le, végig a gleccseren. A nap vagy eső meglazítja őket néha s akkor minden figyelmeztetés nélkül összeomlanak, agyonütve a közelállókat. Tehát olyan helyen, ahol szérakok állnak, az ember igyekszik a lehető leggyorsabban áthaladni, nehogy pont akkor jusson eszükbe összeomlani. Ez az összeomlás teljesen kiszámíthatatlan, még éjszaka és nagy hidegben is megtörténik.

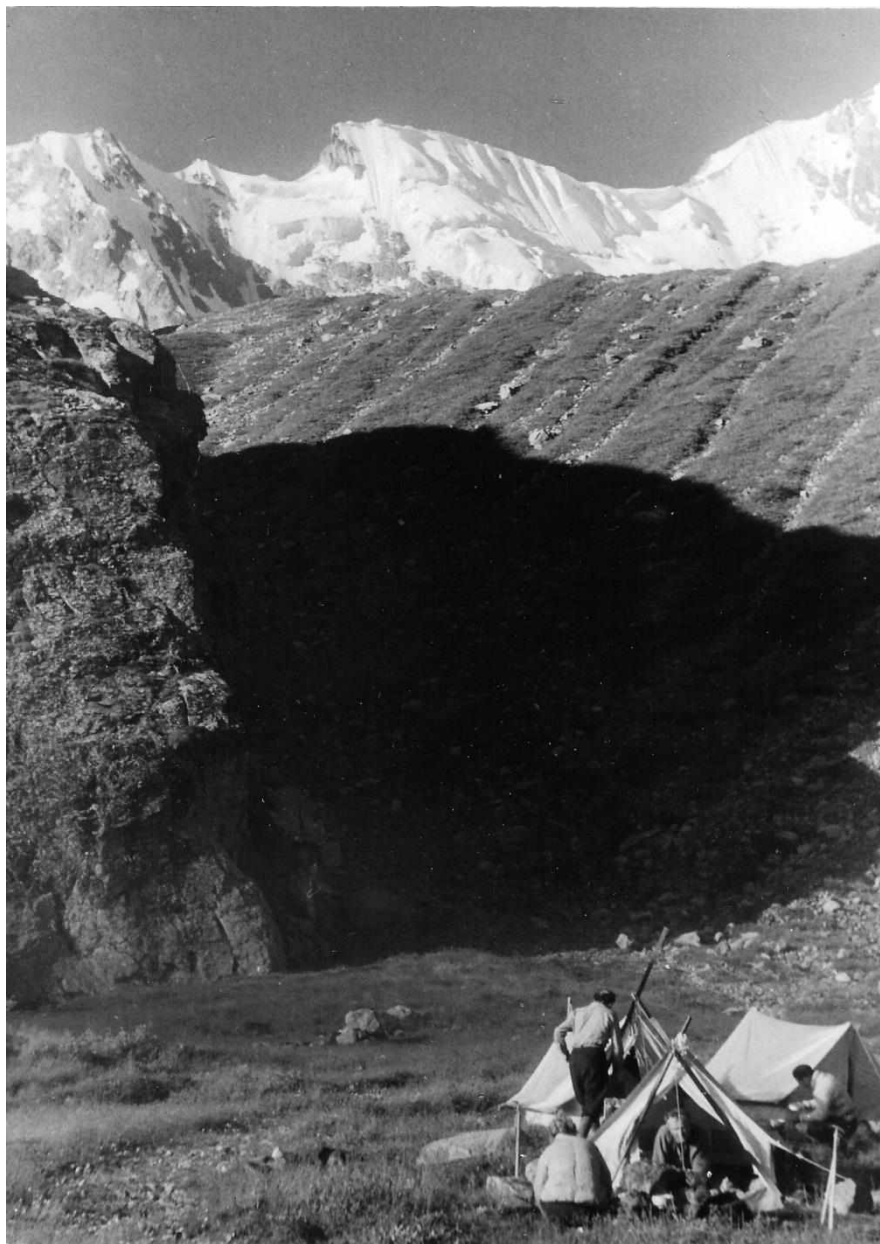
Ilyen impozáns jégesése van a *Kaska-Tas* gleccsernek is.

Kaska Tas gleccser

Miután eleget treníroztunk, ismét lementünk a táborhelyünkre. Ott megebédeltünk, és kb. du. 4 óra tájban ismét átmenvén a patakon, tovább haladtunk felfelé az *Adyl-Szú* völgyében az esti táborhelyünk felé. Ezt az oroszok "Zelonnaja gostinica"-nak, vagyis "Zöld bivakhely"-nek hívják. Jogosan, mert kb. 2800-2900 m magasságban, a *Bas-Chara* gleccser oldalmorénája tövében, alpesi

virágokkal teleszórt havasi réten van. Hej, de amíg az ember eljut odáig azzal a nehéz hátizsákkal! Volt bizony kb. este 7 óra, amíg oda felvergődtünk. Csak nem akart annak az útnak vége szakadni. Lassan szokunk hozzá a kaukázusi méretekhez.

Ún. Zöldvendéglő

Itt is orosz hegymászók táboroznak, nem messze az ő sátraiktól ütjük fel mi is a sátrainkat. Este 8 óra tájon vacsora után be is bújunk a sátorba. Azonban nem vagyok jól, fáj a hasam, bélhurutom ismét kiújult. Így meglehetősen borúlátással nézek a holnapi túra elé, melynek célja a 3995 m magas *Dzsantugan* csúcs. A sátor 4 embernek szűknek bizonyul, hálózsákjaink sok helyet foglalnak el, úgy fekszünk, mint a heringek, lehetőleg oldalunkon, hogy jobban elférjünk. Közben egy kis esőt is kaptunk. Kb. este 11-ig vitézül viseltem a sátorban való szorongást, valamint bélhurutom fokozódó görcseit, de ekkor láttam, hogy elhatározó cselekedetekre

van szükség, ha éjjel valamit aludni is akarok. Kinyitván a sátorajtót, láttam, hogy csillagos az ég, így igelítköpenyemet, felfújható kis gumimatracomat és hálózszakomat kihúztam a sátorból, amit a többiek nagy megkönnyebbüléssel fogadtak. Miután én is megkönnyebbültem, a szabad ég alatt vettem magamnak ágyat, és ha nem is sokat, de pár órát elég jól aludtam.

Július 21.:

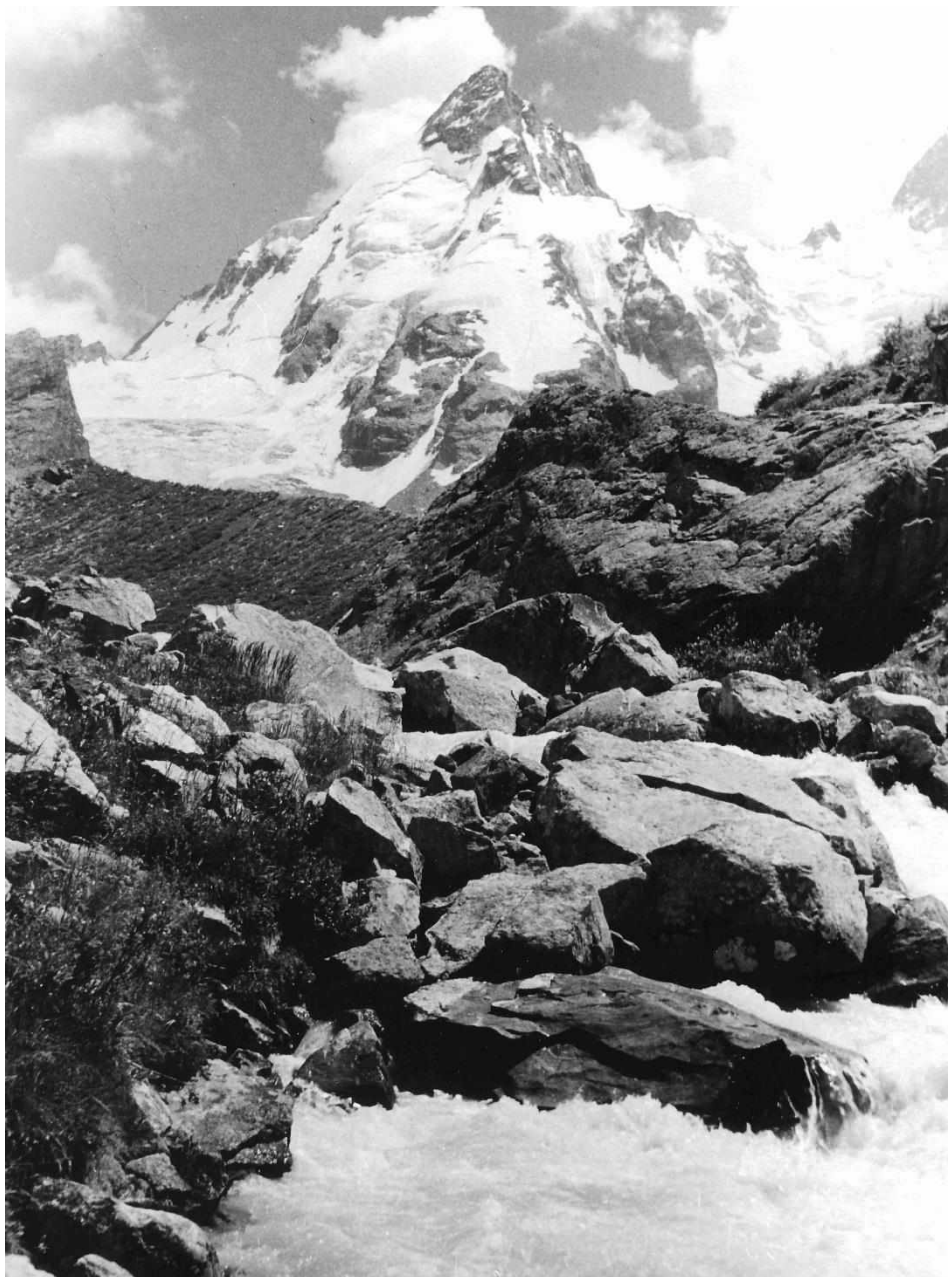
4 órakor ébresztő, 5-kor indulás. Igen indiszponált vagyok a bélhurutom folytán. De miután a reggelin kívül bevágtam vagy 8 tableta C-vitamint és 4 tableta B komplex vitamint, remélem, hogy nekivághatok a túrának. Ma főleg csak szárított almán fogok élni, meg Acipepsolos vizen. No, lehet, hogy vannak, akik jobb túrakosztot is el tudnak képzelni. Bélhurutom még mindig ostobáskodik. Rátérünk a *Dzsantugan* hágó alatt fekvő *Dzsantush* (nem *Dzsantugan*) gleccserre. Lent csekély a gleccser emelkedése, még a hóhatár alatt vagyunk, így a gleccsert nem fedi hó. Ez jó, mert a hasadékok nyilvánvalók, könnyen átugorjuk őket. Az egyik általános pihenőt a gleccseren arra voltam kénytelen felhasználni, hogy egy gleccser-hasadékban elrejtőzve ismét csak megkönnyebbüljek. Lassan emelkedünk, nemsokára elérjük a hóhatárt, ahol már firnhó³ fedi a gleccsert és a hasadékokat. Egy igen mély hasadékban pikáns kis hóhídon kelünk át. Általában itt nincs sok hasadék, elég jól kikerülhetők. A hágó alatt van még egy kis jégfal, amely függőleges. De a vágott lépcsők segítségével jól felmegyünk rajta. Majd nemsokára a *Dzsantugan* hágón, kb. 3500 m magasságban állunk, az ún. *Dzsantugan* plató szélén.

Balra a Dzsantugan, jobbra a Bas-chara

³ A hó egy nehezebb típusa, durva szemcséjű, részleges olvadás eredménye.

Grandiózus látvány a *Dzsantugan* plató körül emelkedő 4000 m-en felüli csúcsok tömkelege. Különösen nagyszerű a plató délnyugati szélétől látható *Lekzír* gleccser a felette meredező csúcsokkal. Ezek tőlünk kb. 10 km távolságra vannak.

Dzsantugan 3995 m – Adyl Szú felől

A *Dzsantugan* csúcs szép gerinccel emelkedik a hágótól. A pihenőt a platón nagyrészt fotografálásra használom. Nemsokára indulunk. A gerinc kezdete a hágótól sziklás, törmelékes, de rettenetesen törékeny és omlós. Szerencsére teljesen könnyű. Majd ismét jég és hó következik, különféle meredekségű lépcsőkben. Végre - már igen fáradtan - a csúcssziklák alatt állunk. Ez egy kb. 100-150 m magas sziklatömb, amit jeges-havas szakadék szakít meg hosszában. No, gondoltuk, még vagy félóra és fent vagyunk. A csudát! Ez volt az út legnehezebb része, ami több mint két órát vett igénybe, míg mind a 15-en felmáztunk rá. Nem volt nehéz

mászás, de roppant törékeny a kőzet, az előttünk-felettünk mászók olykor kő- és hólavínácskákat zúdítottak ránk. Egyszer egy nagy sziklatömb ment le az említett hószakadékban, amelyben másztunk, no, szerencsére sikerült előle a hó és szikla közötti rianás kiszögellő sziklája mögé behúzódjunk, így nem lett baj. Végre, kb. du. 2 tájon én is fent állok a *Dzsantugan* csúcs tetején. A kilátás innen is grandiózus, de kissé borul, ezért nem olyan szép, mint amilyen lehetett volna. Itt a szavak nem számítanak, a fényképeket kell megnézni.

Kilátás a Dzsantugánról délre, a Legzir gleccser környékére

Nemsokára mennydörögni kezd, ami arra késztet, hogy a lehető leggyorsabban iparkodjunk lefele. Hiába, 3995 m magasságban a villámcsapás veszélye intenzíven fennáll. A havas szakadékot igyekszünk kikerülni, s aránylag elég hamar lent vagyunk ismét a *Dzsantugan* hágón (3500 m).

Közben megfog a zivatar, de nem zuhog túlságosan, csak csendes esőt kapunk. Tekintettel a rossz időre, a lemenet meggyorsítására instruktoraink a *Dzsantugan* gleccser meredek részeire köteleket erősítenek s azon igen gyorsan jutunk le a nehezebb helyeken. A kevésbé meredek helyeken, ahol nem kell félni, hogy a gleccserhasadékba esünk, a havon "fárolva"⁴ megyünk, a csákánnyal fékezve. Kb. du. 5 - 1/2 6-ra lent is vagyok a táborban. Közben az eső elállt, kisütött a nap, és kissé meg is száradtam.

A sátrakhoz megérkezve kedves meglepetés várt. Az orosz kollégák, akik szintén ott táboroztak, minden sátrunk elé szép csokrévét helyeztek gyönyörű alpesi

⁴ „Gyorsmenet” úgy, hogy a hóba tölt jégcsákánnyal fékezi az ember a haladás sebességét.

virágokból, beletéve egy kiürített, de vízzel telt konzervdobozba. Ezzel üdvözöltek minket a csúcs sikeres megmászása alkalmából. Igazán megható!

Társaink közül néhányan még ma este le akarnak menni *Adyl-Szú*-ba. Nekem érthetetlen ez a sietség, hiszen a táborhelyünk igazán gyönyörű - -, s *Adyl-Szú*-ban semmi különös élvezetek nem várnak. Elég fáradtak is vagyunk, úgy, hogy nincs kedvünk még ma megtenni a vég nélküli utat le az alaptáborba. Így a társaság zöme fent marad. De az eltávozottakat legalább nem kell a sátrakba befogadni, így ma éjjel már kényelmesen alszunk, csak hárman vagyunk a sátorban. Bélhurutom is elmúlt, így jó alvásra van kilátás.

Július 22.:

Gyönyörű reggelre ébredünk, most látjuk csak, milyen csodás helyen táborozunk. A zöld rét a havasi virágokkal, ahol a sátrak állanak, mögötte egy meredek szikla, jobbra a *Bas-Chara* gleccser szintén virágokkal fedett, kb. 100-150 m magas oldalmorénája, felette a *Dzsantugan* és *Bas-Chara* hófehéren ragyogó gleccserfedte csúcsai, jégesései és függő gleccserei - igazán káprázatos látvány a reggeli napsütésben. Egyik társam a főszakács, aki teát meg egyebet főz, a munkamegosztás folytán én vagyok a vízfordó, aki mindenféle edényekben vizet hoz. A víz kényes problémája a táborhelynek, a közelben van ugyan egy "forrás" a *Bas-Chara* gleccser említett oldalmorénáján, azonban ez a gleccser olvadó vizét vezeti csak le, s ugyanolyan tejfehér üledékes, mint a többi patak és folyó. Mivel más nincs, ezt isszuk, én persze megfelelő *Acipepsol* vagy citromsav savanyítással. De most reggel itt sincs víz, mert a gleccser éjszaka nem olvad. Így az innen kb. 4-500 m-re folyó *Adyl Szú* patakhoz kell mennem, amely pont olyan zavaros, illetve üledékes. Egyben meg is mosakszom, ami rám fér, mert tegnap nem mosakodtam. A délelőtt főleg szárítkozással, főzéssel, evéssel és a gyönyörű táborhely élvezésével telik el. No meg felsétálunk az említett moréna tetejére, ahonnan még óriásibb a kilátás, mint a táborhelyről. Az egész moréna egy virágoskert, itt még virágzó rododendronokat is láttunk, enciánokat, meg a jó Ég tudja, mennyi mindenféle egyéb alpesi virágot. Megjegyzendő, hogy a *Kaukázus*ban törpefenyő nincs. A flóra zöme ugyanolyan, mint a Tátrában, de vannak tátrai virágok, amelyek itt nincsenek, és van sok olyan virág, ami viszont a Tátrában nincsen.

Kaukázusi különlegesség az óriásnövény. Pl. mindnyájan ismerjük a fehér kis lóherét, amely úton, útszélen nő, virágja összetett, és az egész kb. ujjkörömnyi nagyságú gömb. Ez itt is előfordul, ugyanolyan nagyságban, mint nálunk. De helyenként olyan nagyra nő meg, hogy a virággömbje kb. gyermekököl nagyságú. Más virágoknál is láttam a *Kaukázus*ban hasonló óriásnövést.

Kb. déltájon végre ki van adva a jelszó a pakkolásra és indulásra. Ismét végig megyünk ugyanazon az úton, amelyen jöttünk és kb. du. 3 órára lent vagyunk az *Adyl-Szú*-i alaptáborban. A délután fürdéssel (meleg zuhany), mosással és zongorázással telik. Az oroszok láthatólag igen kedvelik a zenét, és odagyűlnek a terembe, ahol a pianínó áll⁵.

⁵ A zongorázással meghódította a helybeliek szívét, akik igen szerették hallgatni a szép klasszikus zenét. Mivel azonban nem szerette a nyilvánosságot, gyakran a háttérből hallgatták.

Dzsantugan csúcs és hágó, Adyl-Szú völgy

Július 23.:

Reggel teherautón elvisznek minket a *Narzan* (borvíz) forráshoz, majd hárman elmegyünk az *Elbrusz* alá, *Terskoje* telephez, ahol az *Elbrusz*-ról lejövő lengyel hegymászókat várjuk, hogy őket hazaszállítsuk. Előszörre látjuk közelebbről az *Elbruszt* és a tőle nem messze fekvő *Donguz Orun* nevű, kb. 4500 m magas csúcsot. *Donguz Orun* a bennszülöttek (balchárok) nyelvén disznófület jelent. A többi kaukázusi csúcsnak is furcsa neveik vannak: "*Usba*" boszorkányt, "*Schelda*" áfonyát, jelent, a "*Teget-Tau Csand*" nevű csúcs pedig annyit jelent, hogy: "a juh átment a hegyen". "*Elbrusz*" leánykeblet jelent, biztos azért, mert két, majdnem egyforma magas csúcsa van. A lengyeleket szerencsésen hazahozzuk. Majd gőzerővel látunk neki a holnapi túrára való előkészületeknek. Ezúttal túravezetőnk az instruktorunk, Tólya, aki nem sokat törődik az előkészületekkel. Így a marsrutát én rajzolom, - sose hittem volna, hogy cirill betűkkel írt magyarázatokat fogok valaha írni. No, a marsruta orosz nyelvű részét Tólya írja, miután sokat rágtam a fülét. Mi megyünk felvételezni a raktárba a zabát, miután Feroval állítjuk össze a menüt. Ez úgy megy, hogy az ember előbb összeállítja, hogy mennyi húskonzervet, mennyi kolbászt, csokoládét, cukrot stb. akar vinni, Akkor el kell menni a számvevőségre, a "*Buchgaltériá*"-ba, ahogy itt mondják, ott a számvevő - egy fiatal balchár nő - összeszámítja, ellenőrzi, hogy nem léptük-e túl a limitet. Ti. egy emberre és egy napra 20 rubel értékű zaba igényelhető, ami több, azt közös megegyezéssel töröljük. Közben eszembe jutott, hogy jó disznóhús konzerveik vannak, azokból is kellene vinni. De - az átkozott paralízisem következtében nem és nem akar eszembe jutni,

hogy is mondják a disznóhúst. Végre kínomban, hogy megértessem magam, röfögni kezdek az irodában. (Tudvalevőleg igen élethűen tudok röfögni). A nő majd szétrepedt a nevetéstől, de megértette, mondván, hogy biztos szvinyinát akarunk. Da, da - mondom megkönnyebbülve -, hát persze, hogy szvinyinát akarunk. A nő tologatja ide-oda a kis számológép golyóit, és szédítő gyorsan számolja ki az adagokat. Ezután megyünk Misához, a raktárnokhoz. Közben eszünkbe jut, hogy elfelejtettünk kenyeret és cukorkákat, valamint kekszet igényelni. Hja, ez az átkozott paralízis⁶! De Misa megértő, átszámítja önhatalmúlag a már összeszámolt adagokat, és ad mindent, amit akarunk. Végre megvagyunk ezzel is. Az edelt elosztjuk a résztvevők között, és fáradtan ágyba bújunk.

Donguz Orun, Nakra Tau

⁶ Utalás korábbi hegymászóbalesetéből visszamaradt egészségügyi problémájára.

Július 24.:

Ma a *Schelda* gleccser vidékére két csoport megy. Mi heten, akik a *Csatin-Tau* csúcsra készülünk, és az élgárda 4 tagja, akik a *Schelda* ún. *Schmaderer* pillérjét akarják megmászni. Ez egyike a kaukázusi legnehezebb mászásoknak. Azután egy további 8 tagból álló csoport, akik az *Usba* platóról az *Usbára* készülnek. Ez is „igen nehéz” túra. A mi túránk „csak” nehéz, orosz klasszifikáció szerint III/a. Tekintettel a nehéz túrákra, gondolván arra, hogy a nehéz csúcsokon mászó él-hegymászóinknak esetleg segítségre vagy mentésre lehet szükségük, Tólya kis rádiófelvevő-leadó készüléket is visz magával, hogy szükség esetén az alaptábort értesítse.

Elbrusz, a Kebel, 5640 m az Usba jégeséssel

Elég későn, kb. de. 10 óra tájon indulunk. Előbb az *Adyl-Szú* patak völgyében a *Schelda* patak beömléséig, majd innen a *Schelda* patak mentén. Az erdőben jó az ösvény, majd a havasi réteken, az elején szintén. Nemsokára elérjük a *Schelda* gleccser homlokzatát, ti. ahol kezdődik. Ez egy furcsa gleccser. Alsó részében, kb. 3-4 km hosszúságban, teljesen be van fedve törmelékkel. Csak itt-ott látszik a fekete, piszkos jég. Csodálatosképpen a gleccseren fekvő törmelék között lent itt-ott bokrok is nőnek. Furcsa, ha az ember elgondolja, hogy a bokrok a törmelékkel együtt a gleccseren vannak, és azzal együtt haladnak a völgyben csigalassúsággal lefele.

Nemsokára vége a jó ösvénynek, meredek morénafalak közé kerülünk, és rá kell térni a gleccsert fedő törmelékre. Ezen itt-ott vannak ösvénynyomok, de leginkább nincsenek. Igen fárasztó a haladás a nehéz zsákokkal. Megemlítendő, hogy ezúttal 4 napi eleséggel vagyunk ellátva. Nemsokára a fantasztikusan meredek *Schelda tornyok* alatt állunk. Nemsokára? Értsd: 3 órai menetelés után. Itt a *Schelda*-gleccser, amely déli irányban fekszik, élesen keletnek fordul. Szerencsére itt már mind kevesebb a gleccsert fedő törmelék, és nemsokára a gleccser meztelen jegén haladunk.

Usba jégesés és a Schelda gleccser

Közben azonban beborult és nemsokára zuhog az eső. Az idő egész reménytelennek látszik, kb. du. 5 óra van, innen a tervbe vett sátorhely, az un. „*Német biva*”, Prijut Nyemcov még kb. 2-3 óra járás. Tólya kedvetlen, mi is. Elhatározzuk, hogy nem megyünk tovább, hanem itt, a *Schelda* gleccsernek egy törmelékes részén fogunk sátrat verni. Ez egyhamar meg is történik. Közben látjuk, hogy társaink közül ama 4, akik a velünk szemben lévő *Schmaderer* pillért akarták megmászni, és már a sziklák alatti hómezőn is feljutottak, visszafordulnak.

Nemsokára mellettünk vannak, ők is itt akarnak éjszakázni, megvárják, milyen lesz holnap az idő. Nekik sátruk nincs, csak egy ún. Zsdarszky zsákot (bivakzsákot) hoztak magukkal, mivel nekik túra közben (mely 3 napig tart) a sziklán és jégen kell éjszakázni. Elégge elszontyolodva szoronganak a szűk nylon zsákban.

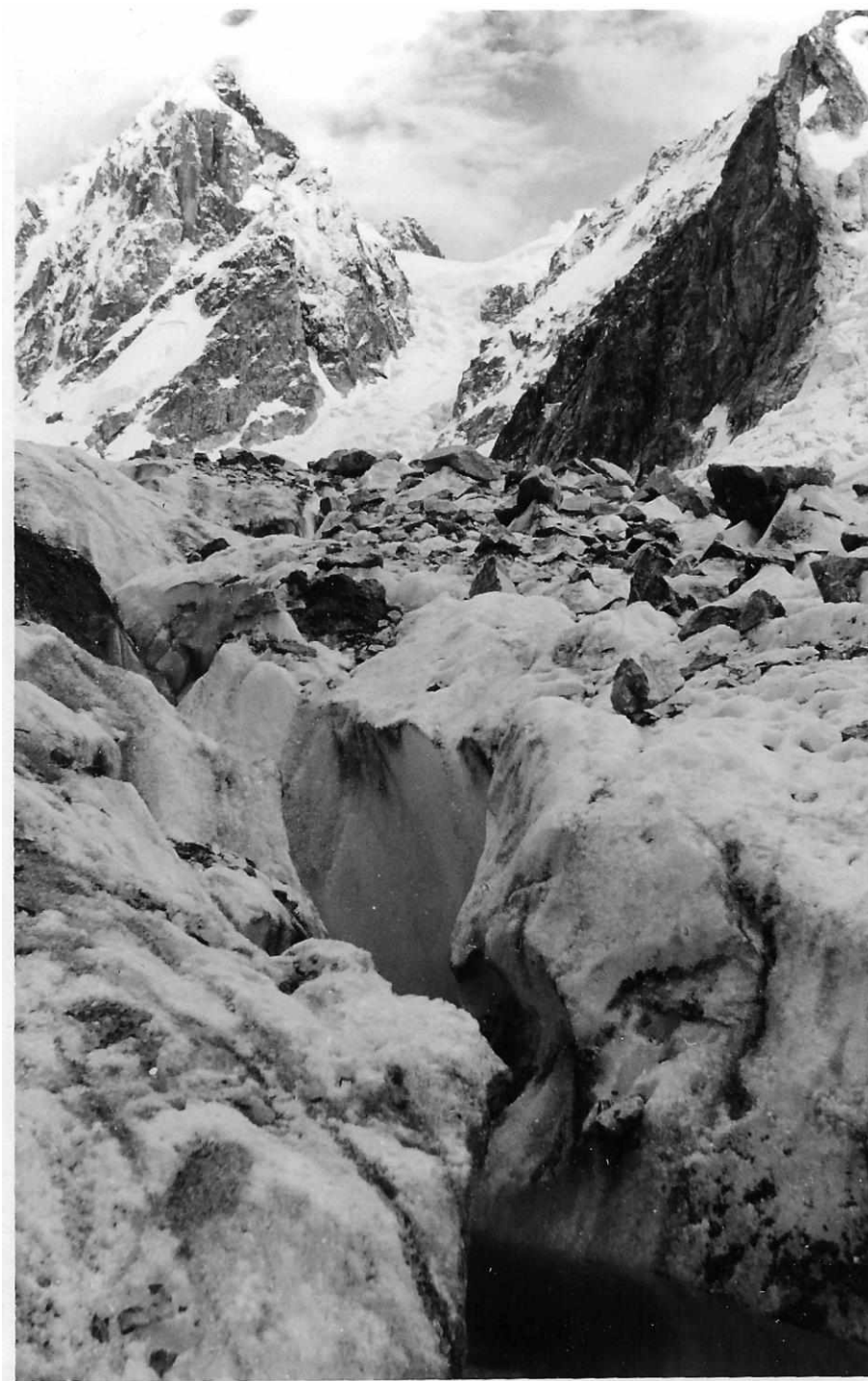
Közben kiderül, hogy mi, többiek tévedésből egy sátorral többet hoztunk, mint kellett volna. A felesleges sátrat persze odaadjuk a *Scheldára* menőknek, amit azok hálaordítással fogadnak és rögtön fel is állítják. Nekünk többieknek van egy négyszemélyes, csehszlovák gyártmányú sátrunk, ami egyik társamé, s van az orosz sátor, ahol a két instruktor és Ernő vannak. A sátortulajdonos társam kíméletesen előkészít arra, hogy az ő sátra, amely ugyan elég tágas négyünknek, huzamosabb esőben kissé átcsurog. No, köszönöm szépen! De hát a másik (felesleges) orosz sátrat, amely kifogástalan, már odaadtuk a *Scheldára* menő fiúknak, hát szégyelljük visszakérni. Bizony, nemsokára látom, ahogy a sátortetőről 1-2 csepp esik a hálózsákomra.

Vacsora, teafőzés és elalszunk.

Július 25.:

Már korareggel felébredek arra, hogy a hálózsákom vizes. Főleg vállnál és a lábaimnál. Még szerencse, hogy a kis felfújható gumimatracom alattam van. Így legalább nem csorog alá a víz, és nem fekszem vízben. No meg a sok kő - a sátor alatt törmelék van - nem nyomja a fenekemet. Többi társam bizony nem nagyon kényelmesen fekszik. Az ő hálózsákjaik sincsenek jobb állapotban. Mindenki vizes. Mindnyájan el vagyunk szontyolodva. Még szerencse, hogy a hálózsákban nem fázunk, mert a pehelyhálózsák, még ha vizes is, meleg. De felkelni és vizet hozni, valamint teát főzni senkinek nincs kedve. Végül 8 óra tájban az éhség kényszerít felkelni, és enni való után látni. A hangulat igen rossz, el van határozva, hogy amint az eső, mely tegnap óta kitartóan esik, kicsit eláll, azonnal hazamegyünk, és futni hagyjuk a *Csatin-Tau* csúcsot.

Kb. 9 óra tájban világosodik az idő, sőt kék ég is mutatkozik. Majd nemsokára kisüt a nap, habár az ég még elég felhős. Ezzel a mi hangulatunk barométere is jelentősen emelkedik. Lehúzzuk vizes vackainkat, kiteregetjük a sziklákra, a napra, úgyszintén hálózsákjainkat. Elhatározzuk, hogy ebéd után, amint megszáradunk, felmegyünk a *Német bivak* helyre és holnap indulunk a *Csatin-Tau* csúcsra. Közben teljesen kiderül. Így du. kb. 4 óra tájban megszáradva és jó hangulatban indulunk. A fiatalok is ismét nekivágnak a *Schelda*-pillérnek. Vidáman haladunk a már lassan törmelékmentes gleccseren, átugrálva a gleccserhasadékokat. Kb. 6 óra tájban a *Német bivak* alatt állunk. Ez a *Schelda*-gleccser felett egy 30-40 m magas sziklaszirten van, ahol kb. 10 olyan kiplanírozott hely van, ahol sátrat lehet felállítani. Itt szép, virágok is vannak. Gyönyörű a kilátás az *Usba* plató jégesésére, a *Scheldára* és a *Scsurowszky* csúcs karcsú sziklapiramisára. Nézegetjük az *Usba* jégesést, ahol holnap fel fogunk menni. Sátort verünk, vacsorázunk, és részvétellel figyeljük Tólyát, aki minden eredmény nélkül próbál a rádiófelvevő-leadókészülékével az alaptáborral összeköttetést teremteni. Az *Usbára* igyekvő társaink már tegnap óta itt táboroznak a *Német bivakon*. Holnap akarnak ők is az *Usba* platóra felmenni, ahol az *Usba* megmászása előtt aludni fognak.

Scsuronszki csúcs és Schelda É-fala a Schelda jégesésről

Július 26.:

Igen jól alszom. Reggel 3/4 3-kor már jön minket Tólya költeni. Alig reggelizünk valamit, 1/4 4-kor, még a csillagok világánál indulunk. Lemászva a *Német bivak* szirtjéről, mindjárt hágóvasat kötünk, lassan átvándorlunk a gleccseren a szemben lévő *Usba* jégesés alá. Majd lassan kezdünk a jégesésen emelkedni. Nemsokára pirkad, hajnalodik. Sok és hatalmas gleccserhasadék keresztezi utunkat, de elég szilárd hóhidakon kelünk át rajtuk. Persze, már kötélen megyünk és a hasadékokon át gondosan biztosítunk. Lassan jön a reggel. Felejthetetlen látvány, amint a velünk szemben kb. 15-20 km távolságban lévő óriási *Elbrusz* kettős orma bíborfényben gyúl ki az első napsugaraktól. Nálunk még meglehetősen sötét van, és komoly fagy, lehet vagy mínusz 8-10 fok. Megjegyzendő, hogy a *Német bivak* magassága kb. 3400 m, előbbi bivakhelyünk pedig kb. 2800 m magasan feküdt. Bámulva nézzük a sohasem látott óriási jégesés fantasztikus jégtornyait és több száz méter mély hasadékjait. Egy helyen komoly akadályba ütközünk. Egy magas jégfal több lépcsője állja el utunkat. Tólya és Zsenya az első kötélparti, én Feróval megyek közvetlenül utánuk, mögöttünk további három társam egy kötélen. Zsénya megpróbál feljutni az első lépcsőn, de visszafordul. Nagy kerülőt tesz balra, de onnan sem sikerül feljutnia. Végre mindnyájan leászunk jobbra egy mély gleccserhasadékba, és abban kerüljük meg az egész részt jobb felől, pikáns jégfalon és exponált jéggerincen haladva át. Majd még néhány meredek, lavinaveszélyes rész következik. De már látjuk, hogy a jégesés meredeksége alábbhagy, nemsokára fenn leszünk az *Usba* platón. Lassan kijutunk a napra, és kellemesen átmelegsünk. Kb. reggel 1/2 9-kor fent vagyunk az *Usba* plató felső szélén, az ún. *Kis Usba* és mai túracélunk, a *Csatin-Tau* között. Itt nagy pihenő és evés a program.

Kb. 9 tájon indulunk a *Csatin-Tau*-ra. Ez meredek jégfallal esik le az *Usba* plató felé. Mi a szintén igen meredek és exponált hó- és jéggerincen haladunk. Az idő gyönyörű, a nap visszaverődése a kb. 4000 m-es magasságban a hótól és jégtől óriási, máris kezdünk erősen leégni. A fény oly erős, hogy úgy érzem, a fekete szemüvegem nem elég sötét, még azon át is vakít. A gerincen a hó alatt jég van, ami növeli a lavinaveszélyt. Általában csak itt-ott kell lépést vágni, elég jól lehet nyomot taposni a gerincen. Persze hágóvassal megyünk a *Német bivaktól* kezdve állandóan. A gerincen is van néhány kisebb gleccserhasadék, amelyeken azonban könnyen áthaladunk. Fero és én, illetve a haladás sorrendje szerint én és Fero, elég jó kondícióban vagyunk, bár Fero folyton szid, hogy túl gyorsan megyek. A másik hármas kötélparti igen lassan halad mögöttünk. Kb. 11 óra tájban fent vagyunk a *Csatin-Tau* csúcán, 4312 m magasságban. Itt nem érzem a ritka levegő hatását, egész jól vagyok. Élvezzük a felejthetetlen kilátást az *Usba* és *Schelda* fantasztikus magas letöréseire és a *Kaukázus* egész óriási csúcstengerére, amely mind ragyog a napfényben.

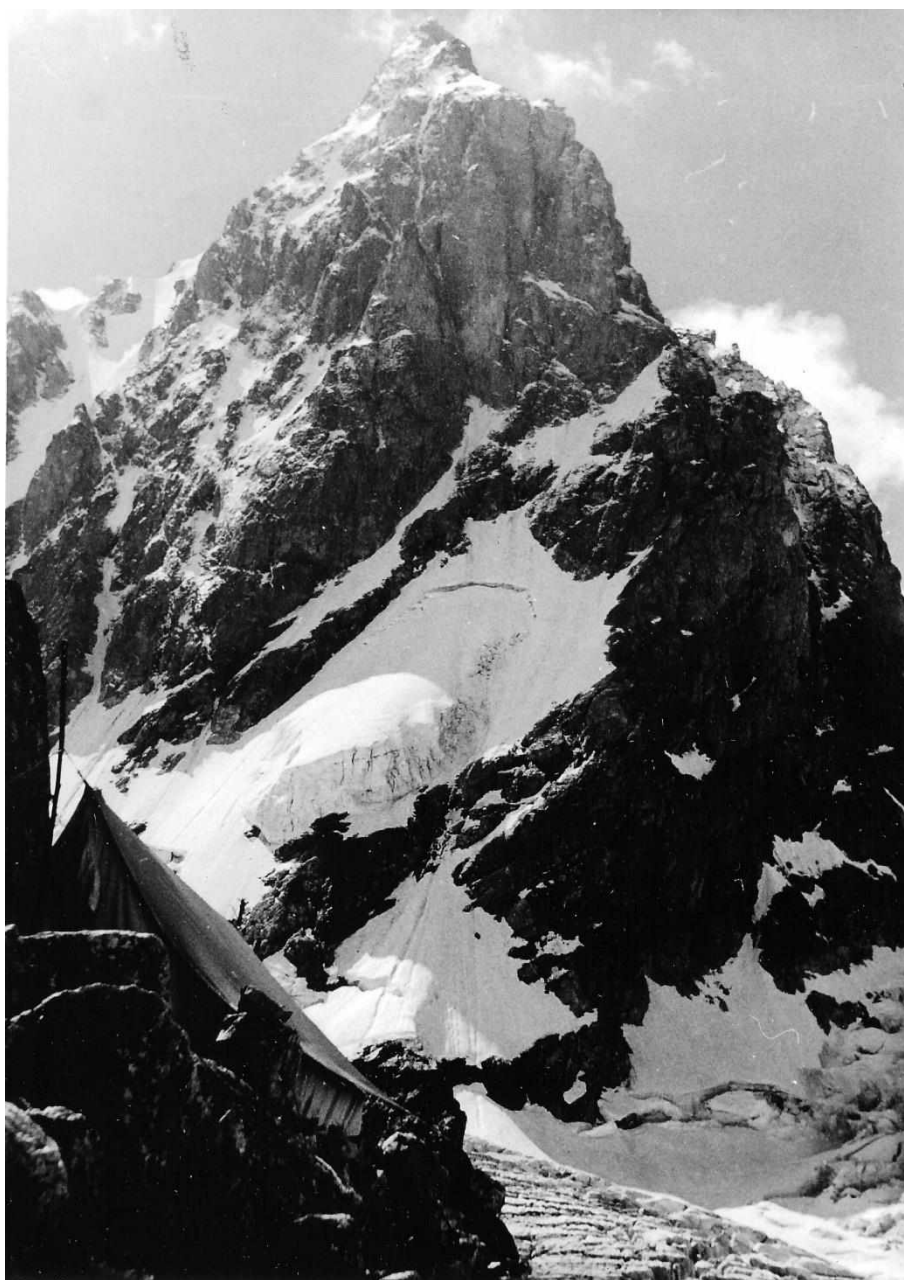
Az Usba a Csatin Tauról

Persze, fotografálok⁷ bőszén. Közben egy ügyetlen mozdulat, és a napellenző és a sárga filterem leesnek hatalmas ívben, le a *Csatin-Tau*-nak az *Usba* plató fele fordított jégfalán. Persze, nem reszkírozom, hogy utánuk ugorjak. Igen bosszankodom, bár remélem, hátha megtalálom őket visszamenet a fal alatt, az *Usba* platón. Még szerencse, hogy a narancs filterem velem van, különben meg volnék löve a filter nélkül. Kb. 1 órát töltünk a csúcson, majd lefele indulunk,

⁷ A fényképek egy orosz FED géppel lettek készítve, ami a háború előtti *Leica* egyik orosz másolata. „Kemény” lencséje volt, remekül rajzolta a részleteket, kicsi volt, és így ideális a magashegyi feltételekre. Persze beépített expozimétere nem volt, így azt külön kellett hordani. Automatikus expozícióról akkoriban még álmodni sem lehetett. Viszont az expozíciós idői pontosak voltak.

ugyanazon az úton, ahogy felmentünk. Lefele menet látjuk, hogy az *Usbára* igyekvő társaim mint kis pontok, lassan haladnak fel az *Usba* jégesésen. A napsütés és a hőség irtózatos. Agyonizzadva és -égve érünk le a fent említett nyeregbe. Ott társaim ismét pihennek, én pedig megyek filtert keresni. Vagy félórát járom a fal alját, persze nem találok semmit, Viszont a pokolian tűző nap hevétől még jobban leégek. Már fáj az arcom, és nem tudom, hova bújjak el a nap hevétől. Jó félóra keresés után totál kimerülve és kiaszva térek vissza társaimhoz, akik azalatt kényelmesen csücsültek a hágóban.

Ismét felhősződik, ami arra int, hogy menjünk. Kb. 3 - 1/2 4 tájon indulunk lefele az *Usba* jégesésen, arra, amerre jöttünk. Kevéssel a hágó alatt találkozunk előbb említett társainkkal, akik ott egy kényelmes hóterraszon vertek sátrat, azzal, hogy holnap mennek az *Usbára*.

A német bivakhely, középen a Scsurovszki csúcs 4200m

Nemsokára ködbe jutunk. Viszont előbbi nyomainkon, amelyet az utánunk feljövők még mélyítettek, jól tudunk haladni. Azonban a jégesés mind meredekebbé válik. a felmenetelben legyőzött helyek most lefele menet rosszabbak. A köd nagyon akadályoz, alig látunk 10 lépésnyire, nem tudjuk, mi van alattunk, meredek jégfal, gleccserhasadék, vagy ellaposodó hólejtő. Így nagyon óvatosan haladunk.

A tegnapi eső itt komoly havazást jelentett. Reggel a friss hó jól odatapadt az alatta lévő gleccser jegéhez, a nap melege azonban sok kis lavinát indított a jégesésen, úgy hogy a meredek helyeken, ahol reggel kényelmes, mély lépcsőket taposva haladtunk, most a csupasz jég van kint, és mivel nem látjuk, mi van alattunk, gyakran, sőt majdnem minden meredek helyen, csákánnyal kell lépcsőt vágni. Ez kellemetlen és időt rabló dolog. Partnerem, Fero, kissé furcsán viselkedik. Lefele menet ő megy előre, én felülről biztosítom. Mikor rossz helyre ér, lelkemre köti, hogy csak jól biztosítsam, amit meg is teszek. Mikor rajtam a sor, hogy lemenjek a meredek jégfalon, vagy keskeny jéggerincen, hóhídon, és őneki kellene biztosítani, azt mondja: „Hisz itt nem is kell biztosítani, semmi az egész!” És nem biztosít, csak behúzza a kötelét. Mivel a dolog nem sokat izgat, és a rosszabbodó idő sietésre készítet, nem akarom húzni az időt, és megyek anélkül, hogy Ferót biztosításra szorítanám.

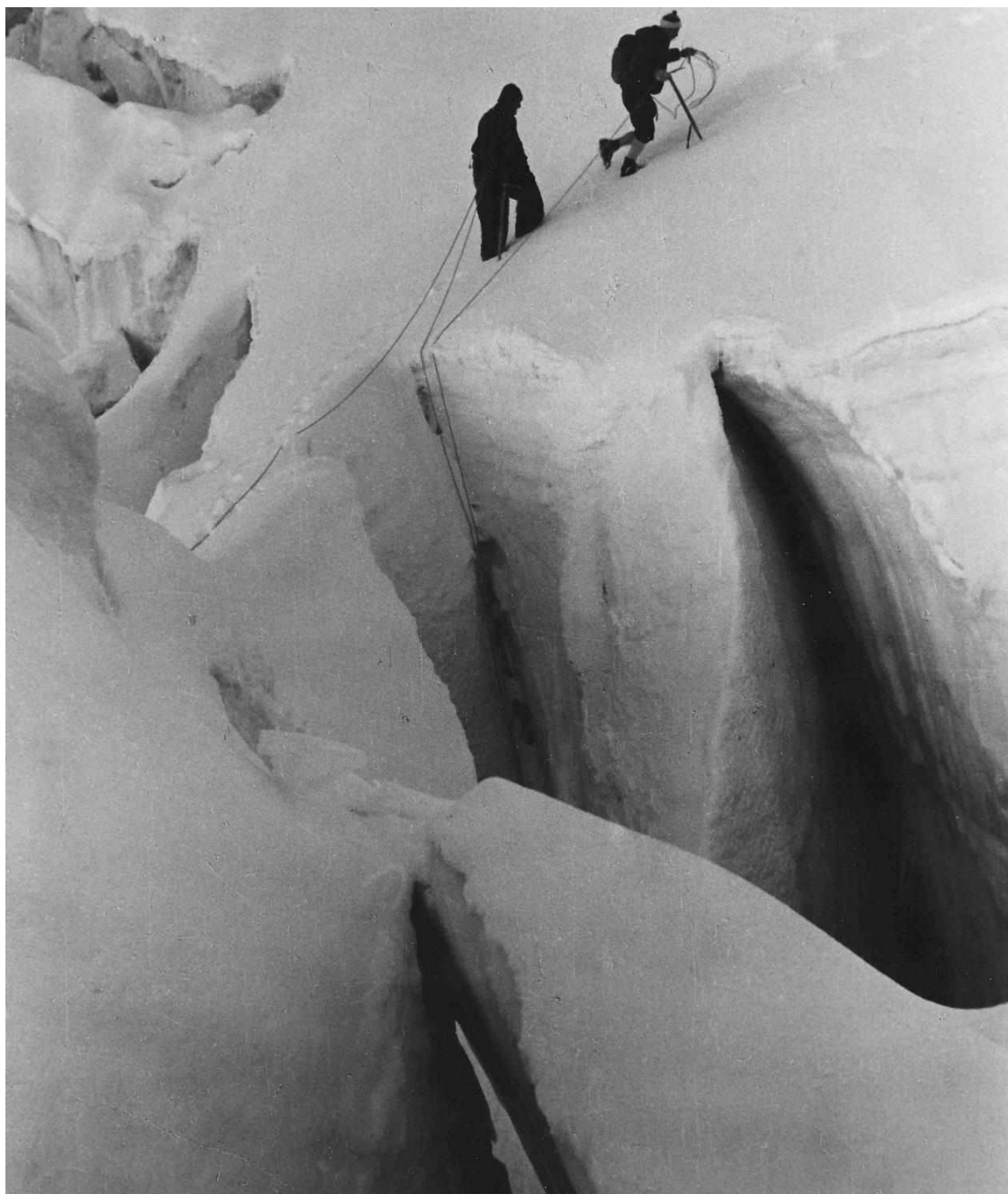
Tólya és Zsénia mennek elől, mint első kötélparti, utánuk Fero és én, majd mögöttünk az el-elmaradozó hármas kötélparti. Egy elég meredek helyen, a gleccserhasadékok között, a mögöttünk jövők, akik kb. 50 méterrel vannak felettünk, kiáltanak nekünk, hogy vigyázzunk, mert lavina esik. De mi nem hallottunk semmit - a lavina ti. erős, menydörgésszerű robajjal esik -, ezért nyugodtan megyünk tovább lefele. Egyszer csak közvetlen közletről halljuk a lavina dübörgését felettünk. Mikor odapillantunk, látjuk, hogy hatalmas jéglavina, ti. nem hó, hanem hatalmas jégtömbök zúdulnak egyenesen felénk.

Mint a villám, ugrunk mind a ketten jobbra, éspedig jó egynéhány métert, amíg csak nem látjuk magunkat kívül a lavina pályáján. Ideje volt: ahol álltunk, arra omlik le az egész áldás, hó, nagy jégtömb, kis jégtömb, vegyesen, vannak közöttük jó asztal nagyságúak is. Még szerencse, hogy volt hová elugrani. A köd miatt nem láthattuk a lavinát, csak amikor már vagy 10-12 m-re volt tőlünk. Másnap a *Német bivakból* láttuk, mily hatalmas lavina volt. Éspedig úgy keletkezett, hogy a *Schelda* gerincéről kisebb hólavina esett le egész az *Usba* jégesésre, itt a lavina nekiment egy széraknak, az ledőlt, összeomlott, és mint jéglavina készült a nyakunkba hullani.

Fero, szegény, igen meg volt rendülve a lavina után. Úgy biztosított, mint egy angyal. De jó is volt, mert lejjebb a gleccserhasadékok felett lévő hóhidak szilárdsága a nap melege következtében meglehetősen gyenge volt már. Az egyiken - gondos biztosítás mellett - háton csúszva osontunk át, hogy a súlyunk nagyobb felületre oszolva szét, a nyomás a hóhídra ne legyen olyan nagy. Egy másik hóhíd elég szilárdnak látszott, úgy, hogy egyik lábammal óvatosan ráléptem. Abban a pillanatban beszakadtam, egész combtőig, szerencsére a fenekemmel megtámaszkodtam a hasadék szélén, és így nem estem bele a hasadékba. Mert az még megfelelő kötélbiztosítás esetén sem kellemes szórakozás, fáradságos dolog,

míg az embert onnan kihúzzák. Így egy hatalmas ugrással dobtam át magam a másik partra.

Majd nemsokára leértünk a gleccser alsó, kevésbé meredek részére, kijöttünk a ködből, amely felettünk maradt, és mihamarabb ismét a *Német bivak*ban, sátrunknál voltunk. Vacsora után lefeküdtünk, és igazán prímán aludtunk.

A félelmetes gleccserhasadékok az Usba jégesésen

Július 27.:

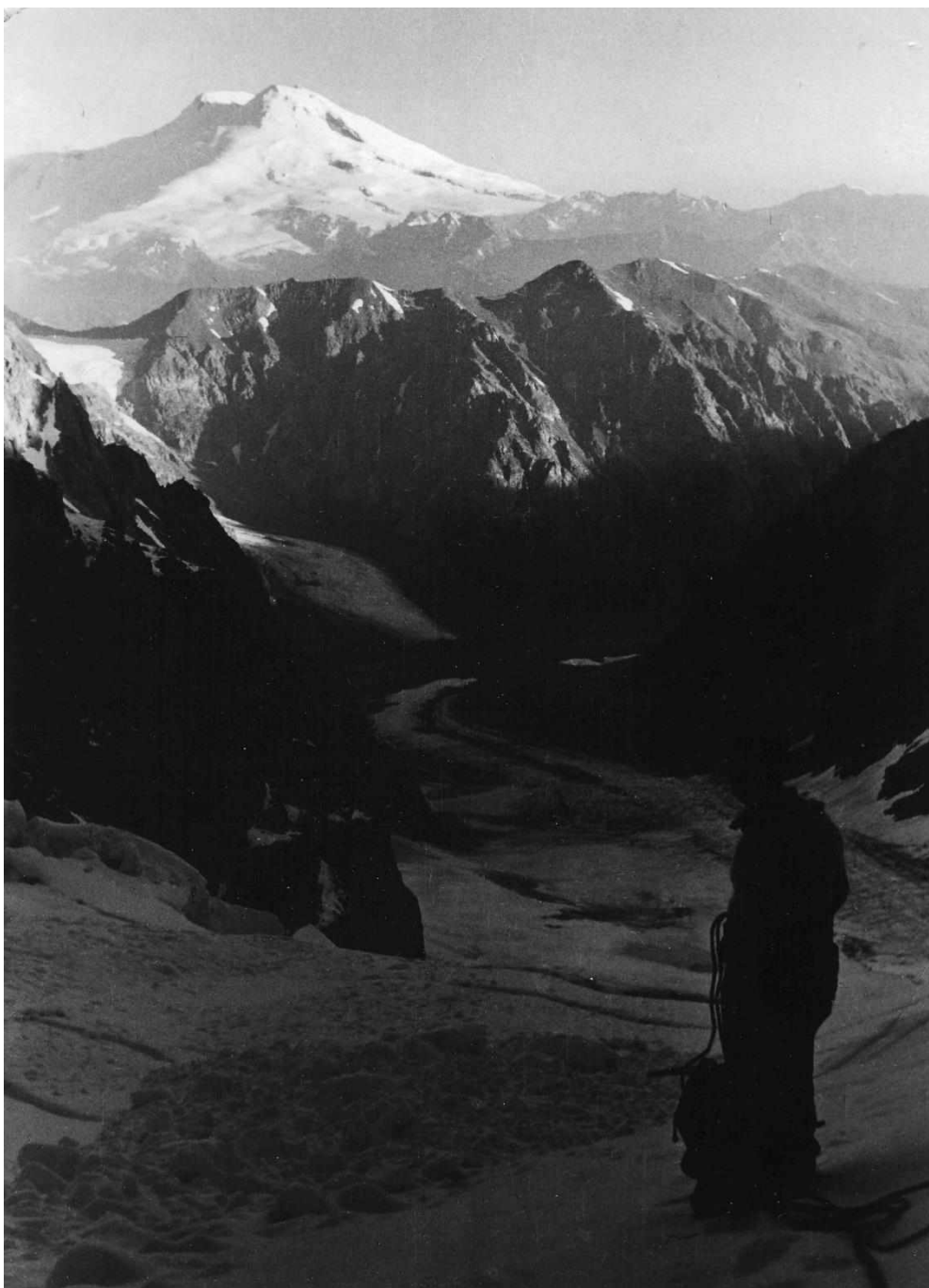
Gyönyörű reggelre ébredtünk. Velünk szemben az *Usba* jégesés, amelyen jól látszanak a nyomaink, csak úgy ragyog a napsütésben. Jól látszik a tegnapi lavina is. Kényelmesen reggelizünk, öltözünk, majd lassan bontjuk a sátrat és készülődünk lefele. 2 társam még tegnap este ment le, erőltetett menetben, éjszakai botorkálás után kb. éjfél tájban értek le *Adyl-Szűba*. Hogy ez mire volt jó, nem tudom. Hisz itt a *Német bivakon* igazán gyönyörű, grandiózus a környezet. Így csak két társammal aludtam a sátorban. Ők is sietnek, már 10 óra tájban indulnak lefele. Instruktoraink még maradnak, hogy lássák, vajon a *Scheldára* és *Usbára* menőknek nem fog-e kelleni segítség. Így én egyedül indulok el, kb. 11-12 óra tájban. Amíg a *Schelda* gleccser törmelékmentes, addig kellemes a haladás, bár néhol kerülgetni és átugrálni kell kisebb gleccserhasadékokat. Mikor azonban a gleccser törmelékfedte részére értem, ott az előrehaladás igazán kínlódás volt. Hol ösvényen voltam, hol nem, de inkább nem. Csak nem akart vége szakadni a törmeléktaposásnak. Ez a rész kb. 4-5 km hosszú, szóval, van mit élvezni rajta. Bizony, éreztem, hogy fáradt vagyok, és roppant megkönnyebbültem, amikor végre valahára, néhány órás tévelygés után az "ösvény" elhagyja a gleccser területét, és rátér a mellette fekvő füves lejtőre. Ezután már könnyű a haladás, és egész örülök, amikor ismét *Adyl-Szűba*, ideiglenes otthonunkba érek. Jól esik a fürdés, és egyéb tisztálkodás. Nagymosást is rendezek, harisnyát, inget, alsónadrágot mosok.

Estefele azonban úgy érzem, hogy hőemelkedésem van. Előbb a gyomromra gyanakszom, de azután azt hiszem, hogy aligha mandulagyulladásom van.

Ugyanis a *Csatin-Tau* túra előtt vettem magamnak egy ún. balchár kalapot. Ezt a bennszülöttek gyártják, könnyű, fehér nemezből készül, széles karimával, hogy védje az ember arcát, nyakát a naptól. Hiába, a kaukázusi nappal nem lehet tréfálni, ez nem olyan, mint minálunk, ahol soha nyáron kalapot nem hordok, a napon sem. Ezt a kalapot elvittem magammal a túrára, de amikor a *Csatin-Taura* mentünk, a reggeli nagy sietségben otthagytam a sátorban. Így egész nap csak a barett volt a fejemre, az pedig felettébb elégtelen fejfedőnek bizonyult a forró napsütésben a sugárzó gleccserek között. Hogy valamiképp enyhítsem szenvedéseimet, havat raktam a fejemre, és arra húztam rá a barettet. Így a víz vidáman csorgott az arcomra. Azon kívül a kínzó szomjúság arra kényszerített, amit egyébként soha nem teszek, ti. hogy havat egyek, mégpedig sokat. Úgy látszik, ez bosszulta meg magát.

Július 28.:

Kissé jobban érzem magam, de délután még mindig borzongat egy kissé, ami a hőemelkedésnek a jele. A napot pihenéssel, főleg fekvéssel töltöm. Bosszankodom, mert félek, hogy lemaradok az *Elbruszról*, ahova holnapután készülünk. Nincs erőm arra, hogy holmijaimat rendbe hozzam, cipőmet kipucoljam stb. Még zongorázni sincs kedvem.

Elbrusz, a Kebel, 5640 m

Július 29.:

Egy fokkal megint jobban vagyok, de még mindig nem teljesen jól. No, már nekiállok a holmimat rendbe hozni, varrni, stoppolni, cipőt pucolni stb. Sőt délután nekiülök zongorázni. De azért még mindig érzem, hogy hőemelkedésem van. Mindegy. Az *Elbrusz*ra megyek, ha akárhogy is, hiszen soha többet ebben az életben nem lesz alkalmam, hogy odajussak. Hátha útközben jobb lesz.

Délután beborul, vidáman esik az eső, esik egész éjjel.

Július 30.:

Indulás az *Elbrusz*ra, elég rosszul indul, esik, ha nem is erősen. Felszállunk a teherautóra, mely elvisz minket a *Bakszan* völgyön egészen *Terskoje* településig. Ennek magassága kb. 2000 m. Innen indul a meredek szerpentin út az *Elbrusz* oldalában, kb. 3800 m magasságban lévő ún. *Ladorája bázis*ig, vagyis a "Gleccserfigyelő állomás"-ig. Szerpentinút: nehogy olyasvalamit képzeljünk ez alatt, mint mondjuk a Jachodnára⁸ vívő út, vagy a Folkmári kőre⁹ vívő szerpentinek. Ez egy közönséges, nem kövezett, mezei, illetve erdei út, szélessége éppen csak annyi, hogy egy autó elfér rajta. Nincsenek kiépített szerpentinkanyarjai, a kanyarok hajtűkanyarok, és olyan meredek, hogy nem hiszem, hogy nálunk lenne gépkocsivezető, aki azokon hajlandó volna felmenni. Meggyőződésem szerint nálunk ilyen úton legfeljebb csak egy kétlovas parasztszekér jutna fel, vagy hernyótalpas motoros jármű. Míg az orosz sofőr, ha lassan is, de igazán teljes biztonsággal járja teherautójával a lehetetlen utat. A kanyarok oly meredek, és oly keskenyek, hogy egyszerre nem tudja azokat bevenni, hanem háromszor is visszacurukkol, amíg végre feljut a szerpentin felső ágára. Mi nem vagyunk szokva ilyen úton autózni, és ezért eléggé idegesen nézegetjük az alattunk tátongó mélységet. Minden tiszteletünk a sofőrre és a teherautóra, hogy ilyen úttal megbirkóznak. NB: A teherautónak mindkét tengelye meg van hajtva, azért tud úgy menni. Drukkolunk, nehogy felforduljunk, mert akkor repülünk, és ki tudja, hol állunk meg. Valószínűleg csak a mennyországban. Lassan szokunk hozzá az úthoz és az autózáshoz. No, puff neki, most pedig lefele, velünk szembe jön egy másik teherautó! Nem tudjuk elképzelni mi lesz most, mert teljesen kizártnak látszik, hogy a két autó ezen az úton egymás mellett elmehessen. Az út általában legfeljebb 3 m széles. De az orosz sofőrök hihetetlenül nyugodtak és óriási rutinjuk van. A szembejövő teherautó megáll, visszahátrál egy olyan helyre, ahol az út pár méterrel át szélesebb, és szépen elhaladunk mellette. Lelki szemeink előtt óriási robaj hallatszik, ti. mindnyájunk szívéből egy kő esett le. Zsenya, a kutya, látja, hogy drukkolunk az autón, és még heccel minket. Persze, neki könnyű, ő hozzá van már szokva az ilyen utakhoz. Legjobban tetszik neki, hogyha az éles hajtűkanyarokban az autó - ahogy említettem -, hátrál, hogy befordulhasson, s a hátsó kerekeivel már az út külső szélén áll, úgy, hogy az autó hátsó karosszériája már úgyszólván a mélység felett lóg ki, akkor még integet a sofőrnek, hogy még nyugodtan hátrálhat pár métert. Persze a sofőrnek van tükre, és látja, hol állunk, s van annyi esze, hogy egy centimétert sem megy tovább. Ahogy ezt az első alkalommal csinálta, majd a guta kerülgetett, míg rá nem jöttünk, hogy ez csak vicc. De minden vicc nélkül, az *Usba* jégesés hasadékai és szérakjai között biztonságosabban éreztem magam, míg meg nem szoktam kissé ezt az autózást. Ekkor már igaz lélekkel tudom élvezni a mindinkább nyiladozó fenséges kilátást, és teljesen rábízom magamat a sofőrre. Nemsokára bazaltos mellett visz el az utunk, fantasztikusak a hatszögletű hajlott oszlopok. Majd mind feljebb kanyarogva nemsokára látjuk, hogy egész a gleccserek völgybe nyúló nyelvei között vagyunk már.

⁸ Magyar neve: Ottilia rét, a szerző egyik kedvenc síterepe Kassa mellett.

⁹ Sziklamászó-gyakorlóhely Kassa közelében. Az út éles szerpentinjeiről ismeretes.

Még 2500 m a szintkülönbség a csúcsig

Kb. 3600 m magasságban a sofőr megáll azzal, hogy innentől már csak a hátizsákokat és a nőket szállítja az autón, a férfiak gyalog mennek. Én is leszálltam, bár indiszponált voltomra tekintettel gondolkoztam, hogy ne maradjak-e az autón. Megemlítendő, hogy 4 nő van velünk, ezek kocsiznak tovább. Kb. félóra múlva mi is fent vagyunk a gleccserbázison, a *Ladovája bázán*. Ez egy pléhhel fedett, furcsa alakú épület, ahol néhány tudós geológus búvárkodik a gleccsereken. Itt kezdődik az *Elbrusz* összefüggő gleccserövezete, akármerre fordulunk, csak jég és hó. Közben az eső elállt és szép idő kerekedett. A *Ladovája bázán* pihenünk, eszünk, majd nekiindulunk a menház fele. A *Ladovája báz*a magassága 3800 m, a menházé 4200m. Tehát nem kell sokat emelkedni. Hátizsákom könnyű, mert kötelet, hágóvasat, hálózsákot, sátrat nem viszünk, csak ruházatot és élelmet. A *Ladovája báz*áról kitaposott ösvény visz az óriási hó- és jégmezőkön át a menház felé. Az ösvény póznákkal van kitűzve. Figyelmeztető felírás is látható, hogy az ösvényről való legkisebb letérés a gleccserhasadékok miatt életveszélyes. Nem vagyok jó kondícióban, fotografálok is, ezért kissé lemaradok a társaságtól. De azért idején feljutok a menházhoz.

Ez egy igen furcsa épület. Hatalmas, kétemeletes építmény, de úgy néz ki, mint egy bunker. Teteje vízszintes, az egész ház tetejétől az aljáig pléhhel van fedve, sarkai erősen legömbölyítve, ablakai kicsik, majdnem lőrészekre emlékeztetnek. Ez az építési mód szükséges a nagy viharok és a sok csapadék miatt. Hiszen majd minden nap van egy kis havazás. Bejárata felett a tábla a felírással: *A Tizenegyek menháza - magashegyi menház - 4200 m a tenger szintje felett (Vysokogornaja gasztinnyica - Prijuty adinadszatic).*

A Tizenegyek menháza, 4200m

A menház külseje nem sokat ígérő, annál inkább meg vagyunk lepelve, milyen rendesen van berendezve. Kb. 200 férőhely van benne, és semmi közös hálóterem priccsekkel és takarókkal, ahogy mi azt egy 4200 m magasságban lévő magashegyi menházzal tippeltük, hanem kedves kis szobácskák 3-4 drótmadracos ággyal, nem matraccal és takarókkal, hanem vattahálósákokkal, ami itt igazán a legpraktikusabb megoldás, mert finom meleg, ha nem is olyan jók, mint a pehelyhálósák. Megemlítendő, hogy az orosz hegymászók nem gumi- (vibram-) talpú hegymászócipőt használnak, hanem éles acélszögezésű ún. Trikuni¹⁰ rendszerű bakkancsokat. Ez gyakran pótolja a hágóvasat is. Így a menház bejáratánál ott a figyelmeztető tábla, hogy szöges cipőben tilos a menházba való belépés. Mindjárt az ajtó mögött van két pad és egy egész bakkancskollekció, ahol a hegymászók, mintha igazhitű muzulmánok lennének, lehúzzák a bakkancsaikat. Ezt mi egyelőre fumigáltuk, mondván, hogy nekünk gumitalpú cipőink vannak, de a

¹⁰ Tricouni – ezt a hegymászó cipő vasalást és gumitalpat a volt Csehszlovákiában még az államosítás (1948) előtt először épp a szerző rendelte magának Svájból.

menházör nem fogadta el a kifogást, és leparancsolta rólunk a cipőt. Így hát mi is csak harisnyában közlekedtünk a menházon belül. Azonban a cipőinket bevittük a szobáinkba, hogy meleg legyenek. Az előszobában ti. hideg van. A menház mellett az éjszakai hőmérséklet mínusz 15 fok Celsius körül mozog. Kedves szobáskába raktak be az egyik cseh házaspárral, akik helyes emberek. Szép a kilátásunk az *Usba* irányában a *Kaukázus* hegyláncára. Egyelőre nem érzem a ritka levegő kellemetlen hatásait. Korán lefekszünk, hogy holnap jó erőben lehessünk. Úgy gyanítom, hogy még mindig van egy kis hőemelkedésem.

Július 31.

Éjjel arra ébredek fel, hogy igen dobog a szívem, és igen mélyeket kell lélegzenem. Hja, a ritka levegő! Mikor kinyitjuk az ajtót, jobban érzem magam. Itt ti. az ablakok nem nyithatók a szigorú klimatikus viszonyokra tekintettel. Szellőzés az ajtón keresztül, a folyosóról történik. Ismét elalszom, de reggel nem vagyok jó kondícióban. Szerencsére ma még nincs tervbe véve az *Elbrusz* megmászása, hanem csak az akklimatizáció a magaslati levegőben. Csinálunk egy sétát a gleccseren, mondja Tólya. Nekiindulunk, és megyünk az un. *Prijuty Pasztuchova* felé. Ez egy volt meteorológiai állomás maradványa, kb. 4900 m, tehát a Mont Blanc magasságában. Libasorban taposunk felfele, elől Tólya és Zsenya, én utolsónak megyek, hogy zavartalanul fotografálhassak. Kis léptekkel, lassú tempóban haladunk, mégis igen nehezemre esik a felfele menetel. Kissé lemaradok a többiektől. Fejemen, okulva a *Csatin-Tau*-i leégésen, törülköző és géz van, amely egész fejemet és nyakamat befedi, csak a szemeimet hagyja szabadon. Úgy nézek ki, mint egy török háremhölgy, vagy egy beduin sejk. Mikor a *Prijuty Pasztuchovánál* utolérem a már pihenő társaságot, nagy hallóval fogadnak, és egyikük mindjárt lefotografál mint beduin törzsfőnököt. De annyira ki vagyok merülve, hogy semmi kedvem a tréfálkozásra, leülök, és úgy érzem, hogy egy lépést sem tudnék feljebb menni. Úgy látszik, elérkeztem teljesítőképességem felső határához. Ha ma kellene az *Elbruszra* menni, bizony nem jutnék fel.

Kb. 15 percet ülünk, s indulunk megint lefelé, vissza a menházba. Én még szívesen ülnék itt vagy egy félórát is, de hát nem akarok szégyenben maradni s indulok én is. A kb. 2 km-es út a menházig igen hosszúnak tűnt fel.

De mikor megint lejutottam a menházba, 4200 m-re, egyszerre egész jól éreztem magam. Hőemelkedésem elmúlt, légzési nehézségeim szintén, úgy látszik, sikerült akklimatizálódnom. Azért fáradt vagyok, a délután legnagyobb részét átalszom. Vacsorára Tólya jön költeni, hogy egyek az ő általa készített borscs-levesből. Ez afféle hús- és zöldségleves, igazán jó, hatalmasan bepakkolok belőle. Jó hangulatom is visszatér, és vacsora után vidám hangulatban megyünk aludni.

Augusztus 1.:

Éjfél után egy óra. Tólya kérlelhetetlen pontossággal jön minket költeni. "Padjom, padjom"¹¹, mondja. Bár délután sokat aludtam, mégis nehezemre esik ilyenkor felkelni. De hát mese nincs, és éjfél után kettőkor pontosan mindnyájan a menház előtt vagyunk, úgy, mint tegnap, ma is libasorban sorakozunk. Tólya és Zsenya az élen. Én megint utolsónak állok be, és indulunk. Teljesen sötét éjszaka van, a csillagok tündökölnek, hold nincs. Csikorgó hideg van, a menház hőmérője szerint mínusz 15 fok Celsius. Mindent magamra veszek, amim csak van, hosszú meleg Jaeger alsónadrág, pumanadrág, dupla térdharisnya (a külső: vastag gyapjú harisnya), minderre ráhúzva még egy szélhatlan hosszú, sínadrágszerű vászonnadrág, vastag bélelt síkesztyű, a szélblúzom kapucnija a fejemre húzva. Csak a felsőtestem nem látszik eléggé melegen felöltözve. Flanell ing, könnyű gyapjú szvetter, és dupla vászon szélblúz. A tepláklúz, amit okos fejfel Adyl Szúban hagytam, bizony jó lett volna. Beduin sejk fejfedőmet a menházban hagytam, nem vált be, mert bepárásította mindig a szemüvegemet. A balchár kalapomat a zsebembe dugtam. Hátizsákot nem vittem, minden, ami kell, kis élelem, fekete szemüveg, csokoládé stb. a szélblúzom négy zsebében nyert elhelyezést. Fényképezőgépetem keblemen hordom.

Hosszú ideig rakom a lábamat gépiesen, a szorosán előttem haladó társam nyomaiba. Jó, hogy világos gyapjúharisnya van a lábán, jól látom a sötétben, hogy a nyomokba rakjam a lábamat, ne melléje, ami fárasztó.

Tólya jó tempót diktál. Lassan, igen lassan megyünk a mérsékelt lejtőn kis léptekkel, épp csak hogy egyik cipőnk sarkát a másik cipőnk orrához rakjuk. Kb. 30 cm-es lépések. De nem lehet másképp. Érzem, hogy ez a tempó megfelel nekem, és most már tudom, hogy ma vagyok olyan kondícióban, hogy bizonyos fel fogok jutni. Vigyázni kell, hogy az ember a nyugodt, lassú, kis lépéseken kívül semmi más mozgást ne csináljon. Pl. elég megcsúszni, vagy megbotlani, míg az ember ismét megtalálja normális egyensúlyát és testhelyzetét, teljesen kifulladásra kapkod levegő után. Minden hirtelen mozdulat ilyen kifulladásra idéz elő. Hiába fázik a felsőtestem, nem lehet tornázó karmozdulatokat csinálni, mert azonnal kifulladásra és lihegek, mint a szárazra rántott hal.

Kb. két óráig megyünk így, míg ismét az említett *Prijuty Pasztuchova*-nál vagyunk. Itt kis pihenőt csinálunk, de mindenki fázik, még azok is, akiken pehellyel bélelt paplanszerű szélblúz van és sürgetjük a továbbmenetelt az éjszakában.

Majd keleten kibukkan a hold keskeny sarlója. Örülünk neki, mert így jobban látunk, és reméljük, hogy nemsokára megvirrad.

Kutya hideg van. Itt már kb. 5000 m magasságban vagyunk, és úgy gondolom, biztosan lesz vagy mínusz 20 fok Celsius. A lábam bokától lefele már teljesen érzéketlen. Cipőm, amely a tegnapi olvadás hóban való gleccser-vándorlástól kis vizet szívott, ha nem is ázott át, mégis a nedves helyeken úgy megfagyott, hogy csontkemény és csak úgy kopog, ha összeérintem a másik cipővel.

Közben megyünk, menetelünk, gépiesen rakjuk a lábainkat, óra óra után múlik.

¹¹ Felkelés, felkelés! - oroszul

Vagy fél öt tájon kezd virradni. Örömmel üdvözöljük a mind nagyobbodó világos csíkot az égbolton. Hát még mikor az *Elbrusz* csúcsára vörös fényt vet az első napsugár!

Tágul a látóhatár - előttünk fekszik majdnem az egész *Kaukázus*, óriási havas csúcsok tengere, mind alattunk vannak, az *Elbrusz* messze kimagaslik közülük. De most nincs sok kedvünk a kilátást nézegetni. Örülünk, hogy még bírunk menni. Már nem vagyok az utolsó, a menetoszlopnak kb. a közepén menetelek. Kb. 5000 m magasságban társaságunkból ketten visszafordultak és visszatértek a menházba. Rájuk jött a magaslati betegség: szédülés, gyengeség, émelygés, hányinger, hányás. Egyik társam, egy fiatal kassai fiú¹², bár láthatóan rosszul van, hányingerrel küzd, vitézül tartja magát és jön, nem fordul vissza. Megjegyzendő, hogy mindezen gyomortünetek nem gyomorrontás következtében, hanem csak a ritka levegő miatt álltak elő.

Nem sokkal az *Elbrusz* két csúcsa közötti hágó magassága alatt egy kb. 2 km-es traverz következik az *Elbrusz* keleti csúcsa alatt a hágóba. Közben persze, reggel lett, mindnyájan fázva várjuk a napot, de pechünkre az *Elbrusz* déli és délnyugati oldalán haladunk, mindig a csúcs árnyékos oldalán. A nap pedig a keleti és északkeleti oldalt süti.

Végre fent vagyunk a két csúcs közötti hágóban, 5300 m magasságban. Itt egy félig földbe (sziklába, jégbe) vájt kunyhó van, ahol a geológusok tartózkodnak, ha az *Elbrusz*-on kutatásokat végeznek. Ti. az *Elbrusz* tűzhányó, krátere nincs már, de az a csúcs, ahová mi megyünk, még kimutat némi vulkánikus működést, különösképpen vulkánikus gázokat ereget, amiket időnként mi is éreztünk. (NB. nem csak akkor, ha a menetoszlop végén haladtam). Az említett kunyhóba húzódtunk be, de ott sincs melegebb. Rövid pihenés után nekivágunk az utolsó lejtőnek. Végre valahára kiérünk a napra, bár itt még alig melegít. Lefagyott lábaimban ismét felújul a vérkeringés, ami pokoli fájdalommal jár. No, csak kitartás. A terep most már elég meredek, kisebb sziklák tarkítják a lejtőt, ugyancsak kisebb gleccserhasadékokon is át kell ugrálni, vagy lépni. Még lassabb tempóval haladok, mint eddig, de még így sem vagyok az utolsó. Mind gyakrabban meg kell állnom, hogy kifújjam magamat. Ez az utolsó 300 m bizony nehéz. Végre valahára ellaposodik a terep, a hegy hosszú háttá alakul és - hihetetlen, de való, fent vagyok az *Elbrusz* csúcsán 5600 m magasságban. A csúcs tágas, jeges, havas, sziklás alakulat. Rajta egy fehér anyagból készült, kb. életnagyságú Lenin mellszobor, és egy jóval kisebb, bronznak kinéző anyagból készült Sztálin szobor áll. Mellettük egy kerek emléktábla is van, de hogy mi van rá felírva, nem figyeltem meg. Bizony fáradt vagyok alaposan, de most nem érek rá fáradtnak lenni. Társaimmal együtt szomjasan és vágyakozva élvezzük a páratlan térképet, a *Kaukázus* hó- és gleccserfedte csúcsainak tengerét keleten, délen és nyugaton; északon a végtelen orosz síkságot. Sajnos, elég sok felhő van, persze mind mélyen alattunk, úgy, hogy a kilátás nem olyan szép, mint amilyen lehetett volna.

De. 9 óra az idő, pont 7 óra kellett ide a menházról. A relatív magasságkülönbség a menházról 1400 m, így mondhatni óránként kb. 200 m-t emelkedtünk.

¹² ifjabb Stanko úr

Kilátás az Elbruszról

Akinek fényképezőgépe van, vadul fényképez minden irányban. Akárcsak jómagam is. Hiszen soha többet ebben az életben ide nem jutok el, mert ilyesvalami csak egyszer adódik az ember életében. Hát így én is nagy buzgalommal igyekszem kedveseimnek és magamnak megörökíteni az *Elbrusz* felejthetetlen kilátását. Egy fényképész társam van olyan kedves, és az én gépemmel rólam is csinál 1-2 dokumentáris felvételt életem legmagasabb pontján, az *Elbruszon*.

Vagy félórát voltam az *Elbrusz* csúcsán. Tólja és Zsenya sürgetnek, hogy menjünk már lefele. Utolsónak hagyom el az *Elbrusz* csúcsát, és bizony eléggé lemaradok a társaságtól. Viszont ez lefele menet senkit sem izgat, az idő szép, napos, és még ha köd is jönne, nagy darab ostobaság kellene ahhoz, hogy az ember a hóban kitaposott nyomról - mondhatni ösvényről - letérjen és valahova elcsászkaljon.

„...életem legmagasabb pontján, az Elbruszon”. A szerző jobbról a második személy

Ugyanazon az úton megyünk vissza, mint ahogy jöttünk. A két csúcs közötti nyeregig elég jó kondícióban voltam, de ott már kezdett erősen tűzni a délelőtti, magaslati nap, százszorosán verődve vissza a gleccserek havától és jegétől. Igen meleg van, kénytelen vagyok feltenni a balchár kalapomat és egy szál ingre vetkőzni. Kezdek pokoli módon fáradt lenni, alig vonszolom magamat. Végül elhatároztam, hogy kissé leülök. Kezeimet a térdeimre, fejemet a kezeimre támasztva percekben belül elaludtam a napon. Sokat nem, vagy 10-15 percet alhattam.

Lefelé az Elbruszról: A felhők között a Donguz Orun és Nakra Tau csúcsok

Majd ismét összeszedtem magam és mentem tovább. Ugyanaz a procedúra - kis alvással - még egy-kétszer ismétlődött. Pedig a kaukázusi napon kb. 5000 m magasságban, egy szál ingben elaludni veszélyes dolog. Lejjebb érve láttam, hogy a fentebb említett kassai fiú még nálam is rosszabb állapotban van, ő is elmaradt a társaságtól hányingere következtében és gyakran kénytelen leülni. Utolérem őt, majd együtt megyünk. Lejjebb érve én frissebb lettem, míg ő nem. Így gyakran leültünk a hóba. De most már inkább csak az ő kedvéért. Végre - aránylag elég gyorsan -, kb. déli 12 órakor ismét lent vagyunk a menházban. A szobába érve eszem valamit, majd lefekszem az ágyra. Rögtön elaludtam, de kisvártatva arra ébredtem, hogy magas lázam van. Vagy egy-két órát aludtam, míg felébredve, a menház hőmérőjének tanúsága szerint láttam, hogy 39 fokos lázam van. Elég pocsékul voltam, el lehet gondolni. Társaim aggodalmaskodtak, mi lesz velem, nem fog-e kelleni engem hordágyon leszállítani, én nyugodt voltam, mondván, hogy ez csak egy komoly napszúrás, a napon való alvás megbosszulta magát. Tényleg, estére már jelentősen jobban vagyok, lázam csökken.

Eredetileg még aznap délután gondoltunk lemenni Terskojéba és onnan teherautón *Adyl-Szú*-ba, de az én lázam miatt, no meg közben beborult, vidáman havazott, és a társaság többi tagjának sem volt kedve még aznap lemenni - elég volt az *Elbrusz* -, s így elhatároztuk, hogy csak holnap reggel megyünk le. Ennek igen örülök, és ez örömteli tudattal alszom el.

Augusztus 2.:

Csodaszép reggelre virradtunk. A menháztól ugyanis rendkívül szép a kilátás, van majdnem olyan szép, mint az *Elbrusz*ról. A reggeli kékes ködben egész mesészerűek a havas hegyek. Persze, ahogy a szobánk ablakán kinéztem, rögtön

felkapkodtam ruhámat, cipőmet, fényképezőgépet és rohantam lefényképezni. Én voltam az első, aki felkelt, teljesen jól vagyok, lázam nincs. Később társaim is lejöttek fényképezni, azzal bosszantottam őket, hogy már elkéstek, már mindent lefényképeztem előlük, s nem hagytam nekik semmit.

Bőséges reggeli után, 8 óra tájban végre indulunk lefele. Előzőleg a vezetőnk seregszemlét és népszámlálást tart, hogy mindenki megvan-e s emlékezve tegnapi betegségemre, kérdezi, hogy hol vagyok én. Irtó nevetés, ti. közvetlen mellette álltam, de a balchár kalappal a fejemen nem ismert rám.

Lelkesült hangulatban ballagtunk lefele a gleccseren a *Ladovája bázsa* felé. Útközben is sokszor elmaradok fényképezni, oly gyönyörű a táj. A *Ladovája bázsa*n kis pihenőt tartottunk, itt már végleg lekerültünk a gleccserről, s rátértünk a kociútra. Sok szerpentint lerövidítettünk, néha még kis gleccsereken, firnmezőkön is mentünk át, ahogy lejjebb értünk, úgy szaporodtak a csodaszép kaukázusi magaslati virágok a lábaink alatt, majd nemsokára zöld fűben jártunk. Jó érzés volt a három nap gleccservándorlásai után. Majd elértük az erdőövezetet és kb. 1/2 11 tájon lent voltunk a völgy alján, *Terskoje* telepen. Innen már teherautó szállított minket "haza" *Adyl-Szítba*.

Ott - a táborparancsnok kedves figyelméből - új transzparens várt: "Üdvözlét az *Elbrusz* legyőzőinek" felírással (Privet pakaritelom Elbrusza). Hát el lehet gondolni, mi fene büszkén hordtuk az orrunkat.

Délután: zongorázás.

Augusztus 3.:

Reggel zongorázás, majd pihenés, stoppolás, mosás, javítás, cipőtisztítás.

Augusztus 4.:

Előkészületek a hazamenetelre. Megszervezzük felesleges csomagjaink átszállítását *Szocsiba*, a Fekete tenger partjára, teherautón és vasúton, hogy ne kelljen a *Kaukázus* főgerincén, a *Becsó* hágón át 25-30 kilós hátizsákokkal menni. Itt igen bevált a kis kofferem, amibe a felesleges holmit becsomagoltam, átadtam szállítás végett, és magam csak aránylag könnyű hátizsákkal vágtam neki a hazamenetelnek.

Reggel még elmentem *Elbrusz* községbe, ez kb. 1-2 km-re van *Adyl-Szítól*, az egyetlen üzletben szép festett népművészeti kézimunka-kanalakat és egyéb apróságokat vettem emlékül. Nagy meglepetésemre az üzletben, ahol mindent, ruhát, cipőt, könyvet, élelmiszert stb. árulnak, egy ismert szlovák író egyik regényét láttam orosz fordításban. (J.Jesensky: Demokrati) Megjegyzendő, hogy *Elbrusz* község egy kicsike település, nem tudom, van-e 20-30 háza, de van postája, sőt orvosi rendelője is. Ott sikerült számárfogatot és számárháton lovagló balchárt fényképeznem.

Hazatérve még a tábor környékét fényképezem emlékül.

Majd megint zongorázom egy sort.

Vacsora után búcsúztatják a csehszlovák csoportot. Kölcsönös, rövid szívélyes szavak hangzottak el, úgy érezzük, hogy ezek a kedves szavak hegymászók között, legyenek azok akármilyen nemzetiségűek is, őszintén vannak értve. Egyidejűleg búcsúztatták a lengyel csoportot is.

Majd mindegyikünknek ünnepélyesen átadják - emlékül - a Szovjetunió hegymászójelvényét: Alpinist SSSR. A jelvényen az *Elbrusz* két csúcsa és egy hegymászócsákány van, nekünk, akik az *Elbrusz*on voltunk, különösen kedves emlék. Csoportunk vezetője azon kívül egy orosz hegymászócsákányt és orosz hágóvasat is kap ajándékba. Mi viszont egy csehszlovák gyártmányú perlon hegymászókötelet adunk az oroszoknak. Ez igen jó, mert könnyű és nem ázik át.

Ezzel a kedves ünnepséggel zárul a mi kaukázusi szereplésünk. Ha sajnáljuk is itthagyni a *Kaukázus* hófehér hegyeit, bizony már kezdek honvágyat érezni és örülök, hogy már megyünk haza. Hiába, mindenütt jó, különösen a *Kaukázus*ban, de legjobb mégis csak otthon.

Augusztus 5.:

Korán kelünk, hogy idején indulhassunk a *Becsó* hágóra, a *Kaukázus* főgerincén át a déli oldalra, *Szvanéciába*, *Grúziába*, *Abcháziába*. Cserepov, a táborparancsnok, aki mellesleg a szovjet öreg hegymászógárda kiváló tagja, nem restelli a korai felkelést és még mindnyájunktól személyesen elbúcsúzik. Majd megindulunk gyalog a *Bakszan*-völgyön felfelé. Vagy 3 km után balra ágazik el az oldalvölgy, amely a *Becsó* hágó fele visz. Elég meredeken emelkedünk az erdőben, majd kb. 2300 m magasságban kijutunk az erdőből a havasi legelőkre. Feljebb nemsokára a *Becsó* gleccserhez érünk, de nem megyünk rajta, hanem elég jó szerpentinösvényen a gleccser morénáján és a mellette levő sziklás hegyoldalon. A *Becsó* hágó ti. egyik leghasználtabb átjáró a *Kaukázus* északi oldaláról a déli oldalra. A *Kaukázus*on át északról délre nem visz sem vasút, sem rendes műút, úgy, hogy vagy gyalogszerrel, gleccsertaposással átkel az ember valamelyik hágón, vagy megkerüli az egész *Kaukázust*. Ez pedig komoly teljesítmény, hiszen a *Kaukázus* jóval hosszabb és szélesebb, mint pl. az egész Csehszlovák Köztársaság területe.

Lassú tempóval, de állandóan emelkedünk a *Becsó* hágó felé. Kilátásunk szép, bár korlátolt. Leginkább csak a *Donguz Orunt* látjuk, jobbra a hágótól. Az idő sajnos, romlik, erősen borul.

Kb. 2900 m magasságban átérünk a *Becsó* gleccserre. Társaságunk eléggé széthúzódik, mindenki olyan kényelmesen megy, ahogy neki megfelel, idő van bőven. 21-en vagyunk. Én a társaság első felében masírozok, kb. 8-10-dik vagyok. Mikor rátérek a gleccserre, a társaságunk előhada már a hágó közelében jár. A társaság utóhada pedig jó órajárásnnyira van elmaradva mögöttem. A gleccser nem nehéz, az alig méteres hasadékokon kényelmesen átlépünk, vagy átugrunk. Majd rátérünk - a hóhatáron felül - a gleccsernek firnhóval fedett részére. Itt már egész kitaposott ösvény visz a hóban, látszik, hogy sokan járnak a hágón.

Szvanéciai gerinc és legzir gleccser, a Kaukázus déli oldala

Egyszer csak, épp egy nagyobb gleccserhasadék mellett, legnagyobb meglepetésemre tehénnyomokat látok a hóban. Nem akartam hinni a szemeimnek, talán csak nem hajtanak ki ide teheneket? Ekkor lettem csak figyelmes egy kis csoportra, akik kb. 100 m-rel előttem egy helyen álltak, és ott valamit csináltak, de nem tudtam kivenni, hogy mit, sem azt, hogy ezek a mieink, vagy sem. Csak azt láttam, hogy egy helyen állnak, és nem tudnak tovább menni.

Majd leestem a lábamról meglepetésemben, amikor közelebb érve láttam, hogy miről van szó. Három helybeli lakos egy kb. egy évesnek látszó, igen szép fiatal bikát vezetett fel a hágóra. Kettő húzta elől a szarvaira kötött kötélnél fogva, egy pedig hátul a farkát tartotta, ill. tolt. A kis bika igen vitézül ment egészen addig a helyig, ahol megakadtak. Ott ti. a gleccsernek a hótakarója egy kb. 10-15 méteres darabon megszűnt, alatta kijött a kékeszöld jég, ezen pedig a kis bika nyilván nem tudott menni. De egyik társam, aki hamarabb volt a bikát vezető embereknél, oda kölcsönözte nekik a jégcsákányát, s azok a bikának óriási, bikára méretezett lépcsőket vágtak a jégbe az említett darabon, kézzel rakták a lépcsőre a bika lábait, s megtörtént a hihetetlen: saját szemeimmel láttam, amint a bika átjutott a jeges részen és nemsokára átlépte a gleccserrel fedett 3375 m magas *Becsó* hágót. Ha nem láttam volna saját szemeimmel, nem hittem volna, hogy ilyesmi lehetséges. A bikával persze, meg kellett barátkoznunk, megsimogattuk, és mondtuk a kísérőinek,

hogy a bika "Charósij alpiniszt"¹³. Hát ezt sem csinálja utána akármilyen szarvasmarha!

Közben azonban kitört a zivatar, villámlás villámlás után, csak úgy zengett az ég a sok dörgéstől. S eleredt az eső, nem akármilyen, hanem jókora jégeső! No, gondoltam, csak fent legyek a hágón, lefele menet könnyebben viseli az ember az ilyesmit. De a hágóra felérve (kb. 11:30-kor) erős viharral szembe kaptam a jégesőt. Hát ez igazán komisz dolog volt. Csak úgy kopogott a fejemen a jég. A hágó alatt még két kisebb gleccseren kellett átmenni, majd meredek és exponált ösvényen haladtunk immár lefele a *Kaukázus* déli oldalán, *Szvanéciába*. *Szvanécia* a *Kaukázustól* délre elterülő *Grúziának* egy tartománya, ott laknak a szvánok, akik a *Kaukázus* egyik néptörzsét képezik. Ösvényünk alatt meredek sziklás völgykatlan és alapos mélység tátongott, annak másik oldalán, velünk szemben egy nekem ismeretlen nevű óriási gleccsernek kb. 4-500 m magas jégesése volt látható. Egyszer csak óriási robaj - a gleccser jégesésének egy szérakja omlott össze az esőben és óriási jéglavinát képezve omlott le a mélybe. Alig tértünk magunkhoz a lenyűgöző látvány után, a leomlás helyén egy másik, talán még nagyobb szérak omlott össze, ugyancsak hatalmas lavina alakjában seperve végig a jégesést. Grandiózus volt. Csak ne esett volna úgy az eső, mert ez még megfelelő igelitköpenybe öltözve sem kellemes. Szerencsére a felhők magasan vannak, így a kilátásunk az eső dacára meglehetősen.

Hosszú, hosszú a meredek ösvény le egész az *Inguri* folyó völgyébe!

1-2 óra után pásztorkunyhóhoz érkeztem s kérdeztem, vajon az előttem menők nem húzódtak-e oda be. De azt mondták az ajtóban álló valamilyen nő, hogy nem. Így tovább ballagok. Már jócskán vizes vagyok, mármint a lábaim és a nadrágom, mert az igelitköpenyről a nadrágomra és a harisnyámra folyik a víz.

De íme, az eső eláll, levehetem végre a kellemetlen igelitköpenyt. Állandóan megyek lefele, most már szorosan az *Inguri* folyó partján, meredek ösvényen. Nemsokára kisütött a nap is, és ezzel mindjárt az egész táj képe megváltozott. Gyönyörű sziklás völgyben rohan tova az *Inguri*, helyenként egész szurdokot képezve, meredek sziklafalak között, amelyeket az ösvény messze felettük kerül meg. Nemsokára beérek az erdőövezetbe. Itt már nincsenek a vöröstörzsű olaszfenyők, hanem normális jegenye- és lucfenyők, amilyenek nálunk a Szepességen és a Tátrában vannak. Közben meg bükk és nyírfa. Egész otthonosan hat a táj. Lassan a távolabbi csúcsok is kiderülnek és végre kb. du. 3 óra tájra kifogástalan szép idő kerekedett.

De minek masírozzak én vizesen? A társaság zöme úgyis mögöttem van, tehát egy nagy, lapos, az *Inguri* óriási nagy kataraktái felé kiugró sziklán lepihenek, levetkőzöm, és a napon szárítkozni kezdek. Forrón süt a kaukázusi nap, de itt nem félek a napszúrástól. Gyönyörű helyen vagyok, hallgatom a patak és a fenyők zúgását.

Egyszer csak feltűnnek társaim, akik előttem voltak, és bizony, a pásztorházban kerestek menedéket, de a nők letagadták őket. Nincs kedvük szárítkozni, hogy majd lent. Én viszont nem látok okot arra, hogy a gyönyörű környezetből lesiessek, hát hagyom őket futni, s maradok tovább szárítkozni. Vagy

¹³ Jó hegymászó - oroszul

egy óra múlva, amikor már úgyszólván száraz voltam minden holmimmal egyetemben, megfelelő ebéd után, tovább ballagtam lefele. Találkoztam aztán pásztorokkal, akik nem számárháton, hanem lovon, ócska Manlicher-puskával a vállukon, járják a meredek hegyi ösvényeket¹⁴. Mily óriási a különbség a *Kaukázus* északi és déli oldala között! A *Kaukázus* főgerince nyilván felfogja a *Fekete tenger* felől érkező esőfelhőket, ezért a *Kaukázus* északi oldala aránylag száraz, hideg, szegény, míg a déli oldala meleg, dús növényzettel bír és gazdag. Roppant élveztem a sűrű, százados fenyvest, amelybe belekerültem. Kb. további egy órát mehettam, amíg az erdőből kiértem és szép havasi rétekre kerültem. Úgy láttam, hogy legfeljebb csak 1-2 km-nyire lehetek mai uticélunktól, *Mazéri* falutól.

Arra lettem figyelmes, hogy a réten vagy 1-200 m-re előttem néhány szénfekete állat legelni látszik. Töröm a fejemet, miféle állatok lehetnek ezek. Látom, hogy nem juhok, más az alakjuk, sem kecskék, hiszen szarvuk nincsen. Kuttyák sem lehetnek, hiszen a fűvet zabálják. Mikor közelebb értem, láttam csak, hogy ezek sűrű koromfekete szőrű sertések, egész különlegesen hosszú ormánnyal. Még ilyen csudálatos fajtát sem láttam! De itt a szvánok csak ilyen fajtát tenyésztene, mert lejjebb is csak ilyen ábrázatú sertéseket láttam, azzal a különbséggel, hogy van ezekből fekete, fehér valamint fekete-fehér foltos.

Gyönyörű helyen jártam: körülöttem a havasi rét, távolabb a fenyvesek, és vagy 10-15 km-re tőlem a *Kaukázus* bércei és gleccserei.

Nemsokára összetalálkoztam előhadunkkal, akik elhatározták, hogy itt várják be az elmaradottakat. Így én is leheveredek melléjük. Bizony beletelt egy jó óra, amíg mindenki befutott.

Felfedeztük, hogy a réten, alig pár száz méterre innen, van egy sátoztábor, egy Turiszticka báza. Miután megtudtuk, hogy el tudnak minket szállásolni, nem megyünk *Mazéri* községbe, hanem itt maradunk éjszakára.

A turbázán találkoztunk egy orosz turistával, akivel pár nappal előbb az *Elbrusz* alatti menházban találkoztunk. Úgy megörült nekünk, mondván, mi "charosij csehoszlováckij alpinyiszt"¹⁵-ek vagyunk, nehogy meggondoljuk a dolgot, és máshova menjünk aludni, hát mindnyájunk helyett kifizette a szállásdíjat. Igazán nagyon kedves volt tőle!

Majd még a közeli borvízforrásból borvizet hoztunk és lefeküdtünk aludni.

¹⁴ Személyes beszámolónál a szerző megjegyezte, hogy egy esetben bizony az abház vagy szván atyafi nem épp a legbékésebben közelített hozzá, mivel azt hitte, hogy orosz. Mikor a fogyatékos orosz tudása elárulta, hogy nem orosz, letett „oroszirtási” szándékáról. Arról, hogy a bennszülöttek igen erősen oroszellenesek voltak mindig, abban az időben sem beszélni, sem írni nem lehetett. A nagyvilág számára ez csak 1989 után lett világos.

¹⁵ jó csehszlovák hegyász - oroszul

Augusztus 6.:

Korán kelünk, mivel ma reggel 8-kor van randevünk az autóbusszal a kb. 3 km-re fekvő *Mazeri* községben. Reggel 6 óra tájban már indulunk. Réteken át megyünk, amelyek kisebb-nagyobb sziklatömbökkel vannak teleszórva, legelő állatok között. Alig haladtunk vagy 300 métert, látjuk, hogy jön velünk szemben az említett autobus. Igen megörültünk neki, bár ez egy kis, kb. 20 személyes autobus, amelybe csak nehezen tudtuk magunkat hátizsákostul belegyömöszölni. Bámuljuk a sofőrt, hogy mer ezen az úton autobusszal menni. Ti. az út egy közönséges mezei út, sziklatömbök, kerítések között, amely egy kétlovas szekérre, de nem autobuszra van méretezve. Néha egész szlalomot kell csinálni a sziklák között. Nemsokára betérünk a faluba. Itt a keskeny úton, kerítések között megyünk, a szembe jövő, legelőre menő állatok persze mind szaladnak előlünk, mert az autobus mellett egy sem fér el, örülünk, hogy magunk elférünk a község girbe-gurba utcáján, és nem visszük magunkkal a kerítéseket. Ez az első szván falu, amit látunk. Egész más házak ezek, mint a *Kaukázus* északi oldalán. Látszik, hogy itt gazdagság van. Kb. 1800 m tengerszint fölötti magasságban szép búzavetést látunk. A házak kőből vannak építve, majd minden harmadik-negyedik házon kb. 3-4 méter magas őrtorony van. A sofőr készségesen elmagyarázza, hogy valaha a régi harcok idején a szvánokat gyakran támadták meg a *Kaukázus* északi részén lakó balchárok és gabardinok. Ezekből az őrtornyokból kémlelték a szvánok, hogy nem közelít-e az ellenség, amely a legelésző állatokat és terményeket rabolta el. A szvánok között szamarat és szamaragoló embereket nem láttam, csak lovakat és lovasokat. Különleges a szvánok fejedője. Ez egy olyan átmenet a balchárok nagykarimájú nemez kalapja, és a turkomán népeknek a fejbúbbon ülő kis sábeszdekli-szerű sapkája között. Egy olyan karima nélküli tiroli kalaphoz hasonlít.

Mazeri községből kifele jövet végre rátértünk a rendes "műút"-ra. No, ez alatt megint nem kell valami köves országutat gondolni, hanem egy aránylag elég jó mezei utat, amely a hegyoldalba van vágva. A talaj köves, úgy, hogy - bár kissé esik - sár nincs. Az út keskeny, átlagos szélessége 3 méter, csak helyenként, főleg a fordulóban, kissé szélesebb. Olyanszerű út, mint az *Elbrus*ra, egy kissé jobb és szélesebb.

Dacára ennek, ez az autobus utazás örökre felejthetetlen nekem. Az *Inguri* folyó völgyében mentünk állandóan, megközelítőleg déli irányban. A folyó itt igen hatalmas, nagyobb, mint a Vág Kralovánnál, igen erős esése van, csupa katarakta, vízesés. Nem hiszem, hogy pl. valaki le tudna rajta menni kajakon életveszély nélkül. Az áradat ti. rendkívül rohanó, csupa örvény és vízesés. Persze mind az az üledékes, piszkos tejszínű víz. A folyó legnagyobbrészt igen meredek partok között folyik, sőt sok-sok kilométeren át szabályszerű sziklaszurdokokban, amelyeket egész függőleges, 100 m magasságot meghaladó magasságú sziklafalak képeznek. Itt az út nagy magasságban, a sziklafalak felett visz, miközben a meredek hegyoldalt csak az út keskeny vonala szakítja meg. Alattunk általában 200-300 m-es mélység volt legnagyobbrészt, néha fákkal benőve, sok helyütt csupán a kopasz, majdnem függőleges sziklafal egész a folyó vizéig. Ehhez el kell gondolni, hogy az út teljesen primitív elkészítésű, korlát nincs rajta, csak kilométerjelzések, az út külső széle nincs

semmiféle mesterséges úton, betonnal vagy fával megerősítve, úgy, hogy azt számtalan vízmosás szeli keresztül, kisebb patakok áteresztés nélkül folynak át az úton, az út szintje kifelé - a mélység felé - lejt, úgy, hogy ezen az úton autobusszal menni határozottan kockázatos vállalatnak látszott. Olyanszerű érzés volt itt autózni, mint ha mondjuk, a Hernád-áttörésben, a Tamásfalvi kilátó tetején, szorosan a mélység, illetve a szikla szélén, keskeny, 3 m széles úton kellene menni - autobusszal. Határozottan rosszabb volt, mint az *Elbrusza*. Amellett számtalan oldalvölgy vagy völgyecske önti vizét az *Inguri* folyóba. Ezeket rozoga fahidakon mentünk át. Ezeknek nagy része keskeny, korlátja letörve, deszkái itt-ott hiányosak, úgy, hogy közben csak drukoltunk, hogy még most az egyszer ne szakadjon le alattunk a híd. Azt hiszem, hogy az *Usba* jégesés lavinaélménye sem volt olyan izgalmas érzés, mint ez az autózás.

Természetesen holmi viaduktokról semmi szó nincsen, úgy, hogy az út a hegyoldalnak minden kis kiugrását, hajlását, völgyecskéjének vonalát híven követi, kanyarulatjai hihetetlenül élesek, volt olyan, amelynek mindkét ága elférne egy jókora szobában. Hát csak itt valahogy ne találkozzunk szembejövő autóval! Szerencsére a forgalom itt egyelőre igen csekélynek látszik.

Egyik társunk azzal szórakozik, hogy mikor nagyon exponált helyen megy az utunk, előre mondja, hogy az út alatt lévő lejtőn vannak-e fák, vagy sem. Ha igen, meg vagyunk nyugodva, ha nem, drukkolunk, nehogy lecsússzunk vagy felforduljunk, mert akkor irány az *Inguri* folyó zavaros kataraktái. Tiszta ostobaság lenne, ha már a sok jégesés szérakjai megkíméltek, és a lavina elől is meglógtunk, most az utazás végén a vízbe fúlni.

No, korán örültünk, hogy az útnak csekély a forgalma. Már jön is velünk szemben egy nagy teherautó. Azt persze mondanom sem kell, hogy itt épp csak egy autó fér el valahogy, nem hogy kettő el tudná egymást mellőzni. De a grúz sofőrnek hihetetlen rutinja van. Vagy a mi autónk, vagy a szembejövő szépen visszahátrált olyan helyre, ahol az út néhány méter hosszúságban szélesebb volt, ott megállt, és ott a két autó hihetetlen óvatosan mellőzte egymást. Addig még csak jó volt, míg az *Inguri* folyónak jobb partján vitt az út, mi az út jobboldalán, tehát a belső oldalon haladtunk, míg a szembejövő autónak kellett az út külső, csiklandós oldalán próbálni az elmellőzést. Rosszabb volt, mikor szép betonhídon az *Inguri* folyó másik oldalára kerültünk, mert ott mi mentünk az út külső oldalán, és a velünk szembejövő autó a belsőn. Szerencsére nem sok autó jött velünk szemben, mert bizony megfeszítő pillanatok voltak, amikor az autobusz jobboldalával teljesen az út szélén állott, úgy, hogy ha a kerekei még mondjuk 3 cm-rel kijebb mennek, esünk, s mi, ha kihajoltunk, már a mélység fölé hajoltunk.

S így mentünk nem 10-20 km-t, hanem az út mellett felállított kilométerkövek tanúsága szerint, egész addig, míg az *Inguri* völgye kiszélesedik, s azt elhagyjuk, 110 km-t, mondjad: százötven kilométert! Hát ez sok egy embernek, mondom Bugyi Sándorral.

Csak helyenként szélesedik ki az *Inguri* völgye néhány kilométeres szakaszon át. Ilyen helyeken kis szván települések vannak, szépen művelt földekkel. Azután megint csak meredek sziklaszurdokokban folyik, amelyeket az út nyaktörő helyeken fent kerül meg.

Dél táján nagyobb szvân községbe kerültünk, ahol ebédszünetet tartottunk. Kiszálltunk, vásároltunk magunknak egyet s mást, megnéztük a községet. Érdekes, hogy errefelé a legtöbb szvân ház, de lejjebb a grúz házak is, cölöpökre vannak építve, olyasformán, mint a polinéziai cölöpépítmények. Ezek néhol emeletnyi magasak, néhol csak métereseek. Sűrűn állanak a ház alatt, melynek nincs földszintje, csak emeletje. De nemcsak a régi faházak, de az újabb kő- és téglapépületek is ilyen cölöpökre vannak építve, persze az újabb házak beton- vagy téglaszlopokra. Hogy miért, nem tudták nekem megnyugtatóan megmagyarázni, csak annyit mondtak, hogy a föld hideg, s így a ház melegebb. Ezt azonban nem hiszem, hiszen *Szvanécia* és *Grúzia* éghajlata szubtropikus, tehát a föld hűtése csak kellemes lehet.

Ebben a községben láttam előszörre sertéseket a nyakukon a háromszegletű fával. Ez úgy néz ki, hogy a sertés nyakára három farudacska erősítenek, amelyeket az összeérő helyeken összekötnek. Így azok úgy néznek ki, mint egy háromszegletű ökörjárom. Mikor ezt előszörre láttam, azt hittem, hogy talán kocsiba fogják a sertéseket, és a háromszegletű járomnál fogva húzzák a kocsit. Majd megtudtam, hogy ez azért van, hogy a sertések ne tudjanak kibújni a kerítés hézagain. Ti. a három farúd az összekötési helyeken jóval túl nyúlik, úgy, hogy a sertésnek a kiálló rúdvégekkel be kellene akadnia a kerítés oszlopaiba. Ezzel szemben igen sok sertés ténfereg az úton, amiből azt lehet következtetni, hogy ez a háromszegletű rendszer nem mindig válik be.

Egyszer csak társaságunk egyik hölgytagja rémulten fut hozzánk. Elmeséli, hogy filmező gépével egy igen jellegzetes öreg szvân bácsit akart lefényképezni. De az öreg olyan méregbe jött, hogy egy követ fogott rá, és csak egy kis szvân leányka közbenjárásának köszönhető, hogy nem ütötte meg a kővel. De a mi hölgyünknek ez elég volt ahhoz, hogy kereket oldjon.

Majd ismét tovább indultunk, ismét ugyanolyan keskeny, nyaktörő utakon, mint eddig.

Egy helyen az út alagútban halad, mégpedig kétszer egymás után, mindannyiszor kb. 30 m-es szakaszon. Ez persze olyan keskeny, hogy igazán épp csak hogy elfér az autobusz.

Másik helyen márványbánya mellett haladtunk el. Persze, nem engedtem el, hogy az út mellett heverő márványtörmelékéből egy kis darabkát emlékül el ne vigyek. Ugyanígy az *Elbrusz* csúcsáról is hoztam haza egy kis kövecskét.

Gyönyörűek az erdők a *Kaukázus* déli oldalán. Feljebb tiszta fenyvesek, de nem soká, majd kevert erdők, lejjebb dió-, szelídgesztenye- és fenyőerdők vegyesen. Más helyütt tiszta dióerdőket is láttunk, nem tudom, hány négyzetkilométer kiterjedésben.

A völgy igazán festői, de hát sajnos, nem lehet mindenütt megállni és fényképezni, mert akkor soha nem jutunk el mai célunkhoz, *Zugdidi* városába. Az autobusból menetközben pedig legfeljebb 1/500 másodpercet lehetne exponálni, ez pedig a rossz világítási viszonyok mellett - esős az idő - nem lehetséges.

Kb. du. 3 óra tájon gumidefektet kaptunk, így meg kellett állni, hogy azt kijavítsuk. Ezt felhasználtam arra, hogy kissé körülnézzek és fényképezzek. Magasan, vagy 200 m-re voltunk az *Inguri* hullámai felett, meredek falakkal esett az út külső széle a folyó felé.

Kijávitás után ismét tovább. Végre úgy 1/2 5 - 5 tájon lassan szélesedik az *Inguri* völgye, a kísérő hegygerincek kisebb hegyhátakká alakulnak, a táj lassan kezd olyan lenni, mint mondjuk a Hernád völgye Ladnánál. Végre kiérünk a szoros völgyből egy nagyobb községbe. Itt már nem laknak szvánok - azok kizárólag hegyi lakók -, hanem grúzok. Gyönyörű betonútra érünk ki, ahol tiszta élvezet a haladás a sok nyaktörő serpentin után.

Hogy el ne felejtsem, még az *Inguri* szűk völgyében, az egyik nyaktörő magasságban lévő hajtókanyarban történt, hogy a mi sofőrünk nem túlkölt a kanyarban, és a kanyar legélesebb pontján egy másik teherautóval találta magát szemközt. Persze, az sem túlkölt. Irtó féknyikorgás, és a két autó egymástól alig fél méterre megállt. Szerencsére, egyik sem ment nagy sebességgel, csak úgy 20 km-rel óránként.

Nálunk ilyenkor már biztos mind a két sofőr dühösen ugrott volna ki az autóból, és egymást kölcsönösen lehülyézve valószínűleg ököllel mentek volna egymásnak. De nem az itteni sofőrök. Mintha a legtermészetesebb dolog lett volna a világon, nyugodt, csendes hangon mondtak egymásnak valamit, a másik autó visszahátrált vagy 50 m-t olyan helyre, ahol a mellőzés lehetséges volt, és nyugodtan elmentünk egymás mellett. Megjegyzendő, hogy az úton természetesen itt sem volt korlát, és az út külső szélétől az *Inguri* hullámaiig meredek, csupasz sziklafal meredezett vagy 200 m magasságban. Tehát, ha egy összeütközésnél felfordul az autobusz, akkor agyió világ, repülünk az *Inguri* zavaros hullámai közé. Csodálatos, az itteni sofőröknek kötélvastagságú idegeiknek kell lenniük.

Hát ha nagyon szép és vadromantikus is volt az *Inguri* hosszú szűk völgye, azért megkönnyebbültünk, mikor már a betonon voltunk. Egész groteszk dolog volt az elsőrangú műúton sertéseket látni a háromszögletű fával a nyakukon. Úgy látszik, a grúzok a lelkiismeretüket nyugtatják meg ezzel, ti. hogy a három fát felkötik a sertés nyakára, akkor mindent megtettek, hogy a sertés ne szaladgáljon a betonúton, amiért a rendőr biztosan megbírságná őket.

Folyton teaültetvények között haladunk, tea és kukorica, de főleg tea. Más terményeket talán nem is láttunk.

Végre kb. 6-kor este megérkezünk *Zugdidi*-be. Ez szép városka, ahol már pálmafák nőnek az utcán, és szép épületei vannak. A turbázába megyünk, ahol ez éjjelre szállást és vacsorát kapunk. Sátrakban alszunk, ami jó, mert nincsen túl meleg, különben a hőség óriási, szubtropikus éghajlat. Kb. Róma szélességi fokán vagyunk, vagy talán még délebbre.

Augusztus 7.:

Korán kelünk, mert 6 után már vár minket az autobusz, amely *Szuchum*-ba, a Fekete tenger partjára szállít minket. Prima betonúton megyünk, a falvak közelében a hagyományos háromszögletű fába berámázott sertésekkel. Autobuszunk irtó sebességgel megy, személyautókat, nagy Pobedákat, Volgákat előzünk! De itt nem félünk. Majd nemsokára meglátjuk a tengert. A műút egész a parton megy. Lenyűgöző látvány, még soha nem láttam a tengert. Bámuljuk a hullámverést, amely a sziklás parton gyönyörű tajtékkal törik meg. Hatalmas a tenger, amely a végtelenbe vész!

Csodás Szuchumi

Majd nemsokára *Szuchum*-ba érünk. Gyönyörűen, igazán művésziileg kiépített város, görög stílus keveredik itt a keleti, arab és grúz stílussal. Mindenütt pálmák és pálmaallék, óriási oleanderek rózsaszín és fehér virágba borulva. A vasúti töltésen, amely a városon át visz, pálmák, virágzó kaktuszok, agavék és mit tudom én, milyen egyéb délszaki növények nőnek. Mint egy csodálatos virágoskert az egész város, csupa exotikus növény. Ahol a vasúti töltés utcák felett halad, szóval, ahol aluljárók vannak, a vasúti síneket tartó betonhíd nem valami modern betonpilléreken, hanem hatalmas, gyönyörű klasszikus ízléssel formált dór oszlopokon nyugszik. A házak is alkalmazkodnak az uralkodó stílushoz, a középületek gyönyörűek, ízléses keveréke a görög és keleti stílusnak mindegyikük. A Turisztická Bázára visznek minket, amelynek vezetője azt mondja, hogy "szi csasz", vagyis „mindjárt” elhelyeznek. A

"szi csasz" azonban, mint tudjuk, néha egy órát is jelent, ez olyan, mit a borbélyötperc. Így nem csodálkozunk, hogy csak kb. 3/4 óra múlva jön végre a vezető, hogy menjünk a sátrainkba. Mert ti. nagy, négyszemélyes sátrakban helyeznek el, mindegyikben 4 drótmatracos tiszta ágyneműs ágy. Bezárni a sátrat, persze nem lehet, de ott van a napos, a "gyezsurnij", ahogy itt mondják, az felügyel a holminkra. Bizony, nem vezett el semmink sem, pedig nyitva volt minden.

Elhelyezés után délelőtt ki-ki szórakozhatik, ahogy akar, csak délutánra van közös program. Egy kassai fiúval nyakunkba vesszük a várost, elsősorban a kikötőt nézzük meg. Gyönyörűen van kiépítve és parkírozva a tengerpart. Építészetiileg is gyönyörű a sok görög stílusú épület, no meg a sok pálma, fügefafa, eukaliptuszfa, oleander stb, stb. Csodás valami. A nagy móló mellett két nagy tengerjáró hajó horgonyzott. Persze, hogy ezeket meg kell néznünk. A mólót ellenben kapu zárja el, és az őr kérdezi, van-e hajójegyünk, mert csak ha van, eresztenek a hajók közelébe. De amikor megmondtuk, hogy mi külföldiek, csehszlovákiaiak vagyunk, és csak meg akarjuk nézni a hajókat, szó nélkül beereszt.

Hát legalább azt is láttam közről, hogy néz ki egy tengerjáró hajó. Hihetetlenül érdekes. Hiszen mi, szárazföldi patkányok illet eddig csak regényekben, filmen és képeken láttunk.

Nagyon szép a város a mólóról, érdekesek a kis motorhajók, amelyek kirándulókat visznek, meg a sok motorcsónak, amelyek mint a villám cikkáznak ide-oda a *Szuchumi* öböl vizén.

Majd a városba megyünk, nézzük az üzleteket, vásárolunk is. Majd úgy találjuk, hogy a meleg tűrhetetlen, gyerünk a strandra. Ez kb. 2 km ide. Ott összetalálkoztunk társaságunk néhány többi tagjával. Gyorsan levetkeztünk, és usgyi, be a Fekete-tenger langyos, sós hullámai közé. Külön attrakció a hullámverés. Ti. itt szabályszerű, kb. 1/2 - 1 perces időközökben jön mindig a hullám, és csapkodja a partot. Prima érzés, mikor az ember a parton állva egyszer csak nyakig van a hullámban. Majd kijebb úsztam, ahol állandóan hol hullámhegyen, hol hullámvölgyben voltam. Úgy találtam, legjobb a hullámmal szembe úszni, akkor az ember többnyire nem nyel semmit. Mert nem jó nyelni az enyhén sós vizet. Nem tudom, meddig tudnám elnézni a hullámot, ahogy fehér tajtékot túrva szabályosan ütemesen csapja a partot.

Közeledik a 14 óra, megyünk vissza a Turbázára ebédelni. Ebéd után ismét autobusszal visznek minket a kilátóhegyre, amelynek egész a tetejéig nyúlnak *Szuchumi* gyönyörű villái. Csodaszépen van ez parkírozva, sok fenyő is van itt, de nem a nálunk található fenyők, hanem valamilyen trópusi fajta. Fenséges a kilátás a hegyről a végtelen tengerre.

Majd ismét lemegyünk a városba, s a kikötőhöz megyünk, ahol kis hajókirándulásra visznek. Némi várakozás után beszállunk egy kis motoros hajóba, amely kb. olyan nagy, mint a Pestről Budára vivő propeller. Indulunk. Ahogy távolodunk a mólótól, annál szebben bontakozik ki *Szuchumi* látképe a tenger felől a sok heggyel a háttérben. Ezek a *Kaukázus* utolsó nyúlványai. Élvezem a hullámokat, amelyek lágyan ringatják kis hajónkat, meg az orra által felvert hatalmas hullámot. Tengeri élőlények, sajnos, nem mutatkoztak. Mind távolabb kerülünk a parttól, nemsokára kitáruul előttünk a végtelennek látszó tenger enyhén hullámozó zöld tükre.

Valami csodás, amikor az ember a nyílt tengerre kerül. A partot már alig látjuk. De nem sokáig tart az élvezet, kis hajónk gyorsan megfordul, és jó tempóval haladunk *Szuchumi* fele. Már a kikötő közelében egyszer csak egy szovjet tengeralattjáró tűnik fel. Ezt eddig nem láttuk, így gondolom, biztos csak itt merült fel a tengerből. Még pár perc és vége, a móló mellett kikötünk. Esteledik lassan, vacsorázunk a turbázán, és aludni térünk.

Augusztus 8.:

Reggeli után szép, de igen meleg időben még a városba megyek egyet s mászt bevasárolni. Majd sietek vissza a turbázára, mert de. 11.kor indulunk már hazafele. Autobusz visz ki minket az állomásra, miközben *Szuchumi* más, igen szép részét ismerjük meg. A *szychumi*-i állomásépület oly szépen, művészien van megépítve, hogy amint kiszálltunk az autobusból, siettem tőle megfelelő távolságba, hogy lefényképezhessem.

Majd vonatra szálltunk és megindultunk *Szocsi* felé. Gyönyörű volt az út. Majdnem állandóan a tengerparton, rengeteg alagúton át, csomó délszaki fa között, állandóan élvezzük a tenger hullámverését, mely néha oly erős, hogy a part mentén óriási betontömbökből készült hullámtörőket kellett építeni. Rengeteg a kiépített strand, mind szépen berendezve, kis mentőhajókkal, ha netalán valakit a vízbefúlás környékezne. Az állomások, még a kis megállók is, igazán nagyon szépen, arab és grúzzal kevert görög stílussal vannak megépítve. Közben kis zivatart is kaptunk, aminek igen örültünk, mert nagy hullámokat vert a tenger az erős szélben. De kár, hogy nem hajón vagyunk. A tengerpartot magas hegyek és sziklák képezik.

Sajnos, az idő romlik, és csepergő esőben érünk be *Szocsiba*. Ennek az állomása talán még a *szychumi*-i állomásnál is szebb. De az esőben alig lehet fényképet csinálni. Du. 4 óra van, sietünk az ottani turbázára, ahol ebédet kapunk, és utána megyünk várost nézni.

Szocsi kb. olyan, mint *Szuchumi*, szintén nagyon szép, csupa park és délszaki fa, csak az eső határozottan rontja a hangulatot. Nincs kedvem fürödni menni az esőben. Így a kikötőbe megyek, amely nagyon impozáns, nagyobb és jobban kiépített, mint a *szychumi*-i. Hatalmas hullámtörő fal védi a kikötőt a viharoktól, melyen csak keskeny kijárást van, ahol a hajók elhagyhatják a kikötőt. Majd ismét visszatérünk a turbázára, ahol vacsora után autobusz vár minket, és megyünk az állomásra. Este 8 után érkezik a vonatunk, amely *Kiev*-be visz minket.

Elhelyezkedünk a kocsinkban, illetve fülkénkben, úgy, ahogy előbb, és mihamarabb aludni térünk.

Augusztus 9.:

Valahol *Rosztov* után ébredtem fel. Miután ideutaztunkban már láttuk ezt az unalmas vidéket, nem sokat törődünk a kilátással, hanem többnyire heverészéssel töltjük a napot. Az egyedüli érdekesség *Dnyepropetrovszke* mellett a *Dnyeper* lenne, de oda csak valamikor este 11 tájon érkezünk, hát bizony nem várom meg, hanem lefekszem.

Augusztus 10.:

Az egyhangú ukrainai táj szalad ablakunk előtt. De. 11.40-kor érkezünk meg *Kieve*. Autobusszal várnak és ugyanabban az internátusban kapunk szállást, ahol ideutaztunkban. Nincs most közös program, mindenki a városban szaladgál, és igyekszik bevásárolni, amit lehet. Én is a várost járom, az üzleteket bújom és fényképezek. 14 órakor ebéd a megszokott szép étteremben, utána megint lőtás-futás a városban. Én még egy balchár kalapot szeretnék venni, de hiába járom le a lábam, nem kapok. A legnagyobb kalapüzlet ti. inventurázik. Holtfáradtan dőlök este az ágyba.

Augusztus 11.:

Ma már - ha igaz - valóban utolsó útszakaszunkhoz érkezünk, ma reggel 9.20-kor kell indulnunk haza. Autobusz szállít ki minket az állomásra, már vagy egy órával vonatindulás előtt kint vagyunk.

Közben még némi izgalmon kell átesnünk. A fiúk közül ti. egynéhányan tegnap egész nap járták Kievet, és ún. Charkiv nevű villamos borotvát kerestek megvételre, amit igen dicsértek, hogy igen jó és olcsó. Egész nap járták az üzleteket, azonban borotvakészüléket kapniok nem sikerült. Erre bánatukban tegnap este a pénzüket Kiebben különféle italokra és nyalánkságokra elköltötték. Ti. ezt a pénzt nem lehetett hazahozni Csehszlovákiába, hanem a Szovjetunióban kellett elkölteni, vagy visszaadni. Így reggelre már úgyszólván semmi pénzük nem maradt.

S reggel, amikor az állomáson ácsorogtunk, ott egy állomási eladóhelyiségben, íme, látták, hogy van Charkiv nevű villamos borotvakészülék. Irtó mérgesek voltak, mert a pénzük már elment, nem tudták megvenni.

Majd érdeklődtünk a tolmácsunktól, hogy egy kocsiban kaptunk-e mindnyájan helyjegyet. Akkor tudtuk meg, hogy jegyeink még egyáltalán nincsenek, tehát helyjegyünk sem. Ti. azt a kievi Inturistnak kellett volna megvennie, és egy hivatalnokával nekünk az állomásra elküldenie. Azonban az említett hivatalnok, sehol nem volt látható. No, gondoljuk, hát hiszen még van idő, vagy 3/4 óra vonatindulásig. Azonban az illető hivatalnok vonatindulás előtt 20 perccel sem volt látható. Közben a vonat be is futott, a jegyek sehol.

Irtó mérges voltam, ha ti. ezt a vonatot elszalasztjuk, csak másnap reggel tudunk ugyanezzel a vonattal utazni, mert csak ez az egy vonat van Csap – Čierna n/T. irányában Csehszlovákiába. Vagyis ez egy napi késedelem. Én pedig már nagyon vágytam haza, eltekintve attól, hogy a hivatalban is már másnap kellene jelentkeznem szolgálattételre.

Végre, vagy 5 perccel vonatindulás előtt (a vonat Kiebben 20 percig áll) befutottak a jegyek. Megkönnyebbülve szálltunk be és helyezkedtünk kényelembe a hálókocsiban.

Mindjárt indultunk is. Utunk alatt semmi érdekes nem történt. Az egyhangú ukrainai vidék nemigen érdekel, a nap legnagyobb részét átalszom. Kb. este 1/2 11-kor érkezünk *Lembergbe*. Ott a vonat kb. 15 percet állt, így leszálltam, hogy utolsó pár rubelemért még valami apróságot vásároljak. Egyszer csak nagy meglepetésemre a lembergi állomási hangszóró magyarul hívja fel a magyar csoport tagjait,

hogy szálljanak be, mert mindjárt indul a vonat. A magyar csoporttal magával nem találkoztunk.

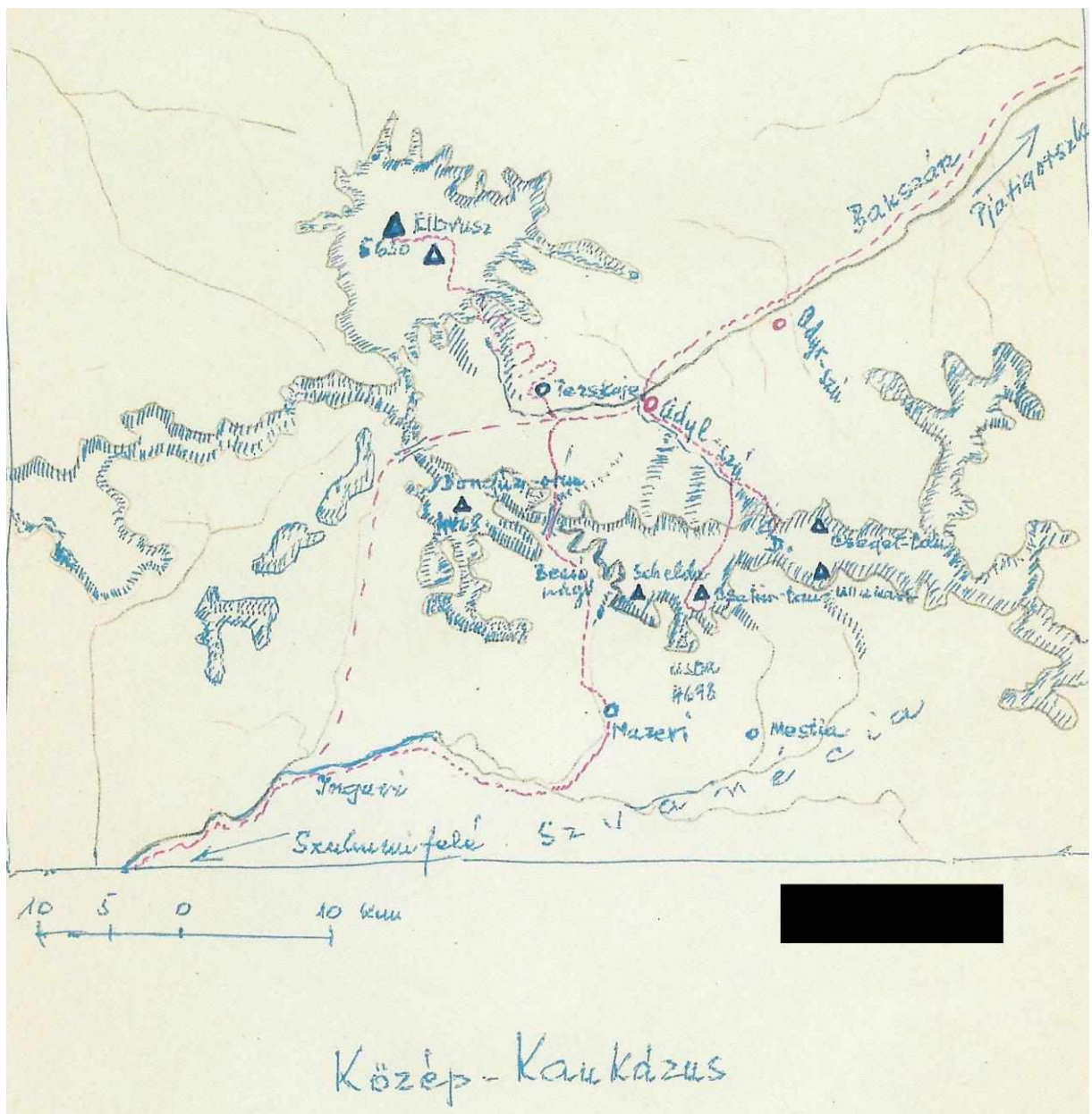
Közben számítjuk az időt, hogy hogy is fogunk mi hazaérni. Ti. a Szovjetunióból Csehszlovákiába, Ćierna n/T. állomásra csak egy vonat fut be, és pedig reggel kb. 6-kor. Számítjuk az utazás tartamát, összehasonlítjuk azzal az időtartammal, amikor odafele utaztunk, de sehogy sem stimmel a dolog, túl rövidnek tetszik a mostani időtartam, nem hisszük, hogy mi valóban reggel 6-kor már Ćierna n/T.-n, Csehszlovákiában leszünk. Míg végre egy okos emberünk rájött arra, hogy hiszen közben Csap után megint vissza kell igazítanunk az óránkat, hogy az a Csehszlovákiában dívó közép-európai időszámítással egyezzen. Itt van a két óra, amit visszautaztunkban nyerünk, odafele menet pedig elvesztettünk. Így már nyugodtak vagyunk, hogy idején otthon leszünk. S e boldog tudattal alszom el.

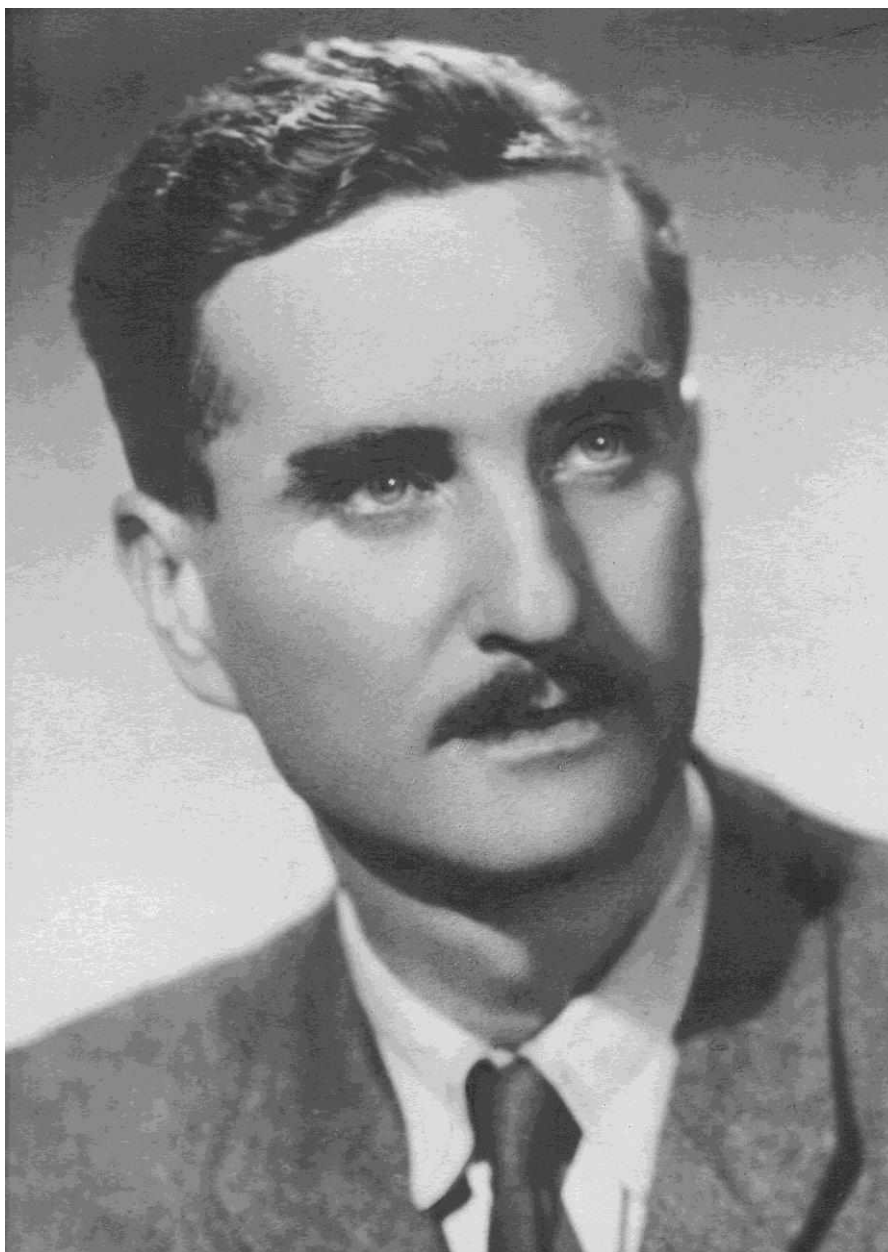
Augusztus 12.:

Valahol *Munkács* és *Csap* között járunk, amikor a kalauz jön ébreszteni, öltözzünk, mindjárt Csapon vagyunk, kezdődik az útlevel és vámvizsgálat. Mire felöltözzünk, összepakkolunk, megreggelizünk, befutottunk *Csap* állomásra. Útlevel és vámvizsgálat simán folyt le. Nemsokára indulunk tovább, és pár perc múlva örömmel üdvözljük hazánk földjét. Ćierna n/T.-n is simán megy minden és így alig pár perc késéssel, kb. 8.30-kor reggel befutottunk a kassai állomásra, ahol feleségem és fiam vártak. Persze, óriási volt az örömöm, hogy épen, egészségesen ismét hazakerültem. A kijáratnál édesanyám várt. Ahogy feleségemmel és fiammal üdvözöltük egymást, még sorban elbúcsúztam csoportunk többi tagjától, akik többnyire leszálltak, hogy tagjaikat kissé kinyújtsák.

Ezzel végződik az *Odysseám*. Szép volt, kissé hosszú volt, felejthetetlenül szép volt, kár, hogy ilyesmi csak egyszer adódik az ember életében.

Dr. Timcsák A. Géza

Dr. Timcsák A. Géza 1910. okt. 27-én született Lőcsén. Gyermekkorát Kassán töltötte. A többnyelvűség és a hegyek szeretete családi hagyomány volt. Trianon után szlovák iskolába járt, majd Pozsonyban jogot végzett. A családban használt magyar és német mellett franciául is megtanult és megjárta Párizst. Elvégezte a kassai konzervatóriumot, nagyon jól zongorázott. Tehetségesen rajzolt, festett, majd a fényképezést fejlesztette művészi szintre. Sok alpesi témájú akvarellt, rengeteg fekete-fehér, majd színes fényképet hagyott hátra.

Kedvelte a filozófiát - úgy a keletit, mint a nyugatit. Párizsban a teozófusokhoz csatlakozott. Gazdag filozófiai könyvtára volt. Nézeteit nem csak barátaival és családtagjaival osztotta meg, de maradt néhány kézírata is ebben a témában. Vallásos emberként élt, és életével bizonyította a nehéz, vallásüldözésekkel terhelt években is ennek lehetőségét.

Szakmai pályafutása több helyen vezette végig (pl. Szepesolaszi, Szepsi, Nagyberezna). Kárpátalján vette feleségül Ákosfalvi Székely Izabellát. Itt született Géza nevű fia is (1942). A háború alatt visszakerült Kassára. Járásbíróként, táblabíróként, szenátusi elnökként, majd, amikor a párt által diktált ítélethozás túl éles lett, egy hegymászó baleset egészségi hatására hivatkozva vezető közjegyzőként dolgozott. Sok magyarnak tudott segíteni az igazságtalan peres esetekben az 1950-es években. A magyarajkú kassaiak baráti jogi tanácsadója is volt. A kassai „Piszekes” síterepet hosszú ideig jogi lépésekkel védte a kertekké való átalakítástól. Hasonlóan harcolt azért, hogy a Szádellői völgy bejáratánál a ma is álló, oda nem illő épület ne épüljön meg.

A hegyek és a Tátra iránti vonzalma meghatározta életét. A harmincas években megjárta az Alpokat. A JAMES (Betűszó, jelentése: Idealizmus, Alpinizmus, Moralitás, Eugenika és Szolidaritás) hegymászó társaság tagja volt. Gyakorlott hegymászként hegymászó-instruktori és hegyimentő vizsgát is tett. Élete folyamán mintegy 300 mászótúrát teljesített. Sok fiatal hegymászt nevelt, többek között a fiát is. A sízés és mai néven „ski alpinizmus” a másik kedvenc sportága volt. Síinstruktori végzettsége is volt. Nem csak a családdal szeretettette meg a sízést, de fiatal sízőket is nevelt. A turizmus, valamint a mai néven „trekking” szintén a kedvence volt. Saját tervezésű sátrakat, hálósákákat használt. Az Elbrusz meghódítására 49 évesen vállalkozott.

51 éves múlt, mikor a Magas Tátrában egy rettenetes hóviharban, társainak mentése közben, 1962. ápr. 7-én szíve a kimerültségtől felmondta a szolgálatot. Hamvai a kassai Rozália dísztemetőben nyugszanak. Emlékét tábla őrzi a Magas Tátra szimbolikus temetőjében.